

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПРИЙМАК АЛІНА СЕРГІЇВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри
менеджменту та поведінкової
економіки, д.е.н., професор
_____ Дороніна О.А.
« _____ » _____ 2025 р.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Спеціальність 232 Соціальне забезпечення
ОП «Соціальне підприємництво»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Якімова Н.С., професор кафедри
менеджменту та поведінкової
економіки, д.е.н., доцент

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2025

АНОТАЦІЯ

Приймак А.С. Соціальний захист молоді в Україні. Спеціальність 232 Соціальне забезпечення, Освітня програма «Соціальне підприємництво». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі визначено сутність та основні характеристики соціального захисту молоді як складової соціальної політики держави. Проаналізовано особливості побудови системи соціального захисту молоді в Україні. Досліджено зарубіжний досвід соціального захисту молоді та визначено можливості його адаптації до українських умов. Проведено оцінку сучасного стану соціального захисту молоді в Україні, виявлено основні показники, проблеми та виклики у реалізації державної політики. Проведено аналіз стану фінансування системи соціального захисту молоді, визначено ефективність розподілу бюджетних ресурсів та їх вплив на соціальну підтримку молодих громадян. Оцінено рівень ефективності діючих соціальних програм та заходів для молоді, а також їх практична результативність. Розроблено пропозиції та рекомендації щодо реформування системи соціального захисту молоді, покращення державних програм, інституційних механізмів та практичних заходів підтримки. Обґрунтовано напрями підвищення доступності та якості соціальних послуг для молоді, з урахуванням сучасних соціально-економічних та демографічних викликів.

Ключові слова: соціальний захист, молодь, соціальна політика, інструменти та методи оцінки, моделі та концепції, ефективність, реформування, державні програми, державна політика.

80 с., 10 табл., 4 рис., 61 джерело.

Pryimak A.S. Social protection of youth in Ukraine. Specialty 232 Social welfare. Educational Program «Social entrepreneurship». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025.

In the qualification (master's) work the essence and main characteristics of youth social protection as a component of the state's social policy were investigated.

The features of building a youth social protection system in Ukraine are analyzed. Foreign experience in youth social protection is studied and the possibilities of its adaptation to Ukrainian conditions are determined. The current state of youth social protection in Ukraine is assessed, the main indicators, problems and challenges in the implementation of state policy are identified. The state of financing of the youth social protection system is analyzed, the efficiency of budget resource allocation and their impact on social support of young citizens are determined. The level of effectiveness of existing social programs and measures for youth is assessed, as well as their practical effectiveness. Proposals and recommendations for reforming the youth social protection system, improving state programs, institutional mechanisms and practical support measures, are developed. Directions for increasing the accessibility and quality of social services for youth are substantiated, taking into account modern socio-economic and demographic challenges.

Keywords: social protection, youth, social policy, assessment tools and methods, models and concepts, efficiency, reform, state programs, state policy.

80 p., 10 tabl., 4 fig., bibliography: 61 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ	10
1.1 Сутність та характеристика соціального захисту молоді.....	10
1.2 Особливості побудови системи соціального захисту молоді	18
1.3 Зарубіжний досвід соціального захисту молоді та можливості його застосування в Україні.....	26
Висновки до 1 розділу	33
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	35
2.1 Основні показники, виклики та перспективи соціального захисту молоді в Україні.....	35
2.2 Дослідження стану фінансування системи соціального захисту молоді	42
2.3 Оцінка ефективності системи соціального захисту молоді в Україні	46
Висновки до 2 розділу	52
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	54
3.1 Пропозиції щодо реформування та підвищення ефективності системи соціального захисту молоді в Україні.....	54
3.2 Рекомендації щодо удосконалення державних програм та ініціатив у сфері соціального захисту молоді	61
Висновки до 3 розділу	68
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ	74

ВСТУП

Актуальність теми. Соціальний захист молоді є важливим елементом соціальної політики будь-якої держави, адже молоде покоління є основою майбутнього суспільства. В Україні, де в умовах постійних економічних і соціальних трансформацій молодь стикається з безліччю викликів, питання соціального захисту набуває особливого значення. У контексті глобалізації, демографічних змін та соціальних потрясінь, молоді люди часто опиняються у вразливому становищі, що потребує системного підходу до їх підтримки та захисту.

Молодь є однією з найактивніших і водночас найвразливіших категорій населення: вона стикається з проблемами працевлаштування, доступу до якісної освіти, охорони здоров'я, житлових питань, а також із ризиком соціальної маргіналізації у складних економічних умовах. Особливо гостро ці питання постають у контексті воєнних дій, економічної нестабільності та міграційних процесів, що суттєво впливають на соціальні гарантії та підтримку молодих громадян.

Молодь становить стратегічний потенціал держави, і від ефективності механізмів її соціального захисту залежить не лише індивідуальне благополуччя, а й стабільність суспільства загалом. Недостатня підтримка може призводити до зростання соціальної напруги, збільшення безробіття серед молоді, поширення ризикових форм поведінки та еміграції, що підриває потенціал розвитку країни. Крім того, сучасна українська молодь відзначається активною громадянською позицією та прагненням до самореалізації, тому ефективні програми соціального захисту стають не лише інструментом підтримки, а й засобом стимулювання її участі у суспільному та економічному житті. Дослідження цих проблем дозволяє виявити існуючі прогалини в політиці держави, оцінити ефективність програм соціальної допомоги, а також розробити рекомендації щодо підвищення якості та доступності соціального захисту молоді.

Огляд джерел свідчить про комплексне й багатовимірне дослідження проблем соціального захисту молоді в Україні, що охоплює як економічні, так і правові, соціологічні та управлінські аспекти. Значну увагу науковці приділяють аналізу впливу воєнного стану на становище молодого покоління. Зокрема, О. Ачкасова, А. Полянська та А. Семенов розкривають загрози соціальній безпеці молоді в умовах війни та окреслюють шляхи їх подолання, тоді як І. Дернова, Т. Боровик, Л. Долока та Л. Данилевська аналізують трансформацію системи соціального захисту під впливом воєнної агресії та виклики повоєнного відновлення. Роботи Ю. Івчука також акцентують на законодавчих змінах, спрямованих на захист найбільш уразливих категорій громадян у період дії воєнного стану.

Важливою групою джерел є ті, що висвітлюють економічні механізми соціального захисту та фінансування молодіжної політики. Дослідження Є. Болотіної, О. Шубної та Л. Бившевої дають уявлення про особливості управління фінансовими ресурсами у сфері соціального захисту, тоді як М. Мальований системно описує фінансові аспекти функціонування соціальних програм. Економічні виклики молодіжної сфери окреслено й у працях М. Бублія, який розглядає молодь як окрему категорію економічно активного населення, та О. Ачкасової, що аналізує потенціал соціального підприємництва як інструменту подолання молодіжного безробіття. З огляду на проблеми працевлаштування молоді корисними є напрацювання О. Кайтанського, який висвітлює трудові аспекти молодіжної політики та правові умови зайнятості.

Окреме значення мають нормативні документи – Конвенція про права дитини, Закон «Про основні засади молодіжної політики» та концептуальні урядові програми, що формують рамки державної діяльності у сфері захисту молоді. Сукупність цих джерел дає можливість цілісно оцінити стан соціального захисту молоді в Україні, окреслити його проблеми, тенденції та перспективи розвитку.

Мета та завдання дослідження. Мета кваліфікаційної (магістерської) роботи полягає у теоретичному узагальненні та розробці пропозицій щодо покращення соціального захисту молоді в Україні, комплексному аналізі чинних механізмів державної підтримки молодих громадян, оцінці їх ефективності та виявлення проблемних аспектів у реалізації соціальних програм.

Для реалізації мети були досліджені такі **завдання**:

визначити сутність та основні характеристики соціального захисту молоді як складової соціальної політики держави;

проаналізувати особливості побудови системи соціального захисту молоді в Україні;

дослідити зарубіжний досвід соціального захисту молоді та визначити можливості його адаптації до українських умов;

оцінити сучасний стан соціального захисту молоді в Україні, виявити основні показники, проблеми та виклики у реалізації державної політики;

провести аналіз фінансування системи соціального захисту молоді, визначити ефективність розподілу бюджетних ресурсів та їх вплив на соціальну підтримку молодих громадян;

визначити рівень ефективності діючих соціальних програм та заходів для молоді, а також оцінити їх практичну результативність;

розробити пропозиції та рекомендації щодо реформування системи соціального захисту молоді, покращення державних програм, інституційних механізмів та практичних заходів підтримки;

обґрунтувати шляхи підвищення доступності та якості соціальних послуг для молоді, з урахуванням сучасних соціально-економічних та демографічних викликів.

Об'єкт дослідження – соціальні відносини та механізми, що забезпечують захист прав, інтересів і потреб молоді в Україні.

Предмет дослідження – конкретні форми, засоби, інструменти та програми соціального захисту молоді.

Методи дослідження – аналіз наукової літератури та документів (вивчення теоретичних джерел, законодавчих актів, нормативно-правових документів, статистичних даних та звітів, що регламентують соціальний захист молоді в Україні та за кордоном); порівняльний аналіз (зіставлення українського досвіду соціального захисту молоді із зарубіжними практиками); статистичний аналіз (обробка даних офіційної статистики щодо фінансування соціальних програм для молоді, соціальних виплат, охоплення молоді державними послугами та оцінка ефективності використання ресурсів); моніторинг та огляд практичних заходів (аналіз державних програм, проєктів та ініціатив у сфері соціального захисту молоді); системний підхід (комплексне дослідження соціального захисту молоді як частини соціальної політики держави, оцінка взаємозв'язків між державними програмами, фінансуванням та соціальними результатами); аналітичний метод (синтез отриманих даних для формування рекомендацій щодо покращення системи соціального захисту молоді та визначення перспектив її розвитку).

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, державні програми та стратегії соціального захисту молоді, наукові монографії та статті, матеріали науково-практичних конференцій, публікації у періодичних виданнях, дані офіційних Інтернет-ресурсів, статистична інформація та результати попередніх досліджень у сфері соціального захисту молоді.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані висновки, методичні підходи та рекомендації дозволяють визначити основні напрями вдосконалення системи соціального захисту молоді в Україні. Розроблені пропозиції можуть бути використані для підвищення ефективності державних програм, оптимізації механізмів соціальної підтримки та покращення доступності соціальних послуг для молоді. Крім того, отримані дані та аналітичні матеріали можуть застосовуватися в навчальному процесі, наукових дослідженнях та практичній

діяльності органів державної влади й громадських організацій, які працюють у сфері молодіжної політики.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження опубліковано: 1. Приймак А.С. Удосконалення системи соціального захисту молоді в Україні. Перспективи розвитку управлінських систем у соціальній та економічній сферах України: теорія і практика: зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., 20 жовтня 2025 р. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. С. 213-215. 2. Приймак А.С., Якімова Н.С. Соціальний захист молоді в Україні: сучасний стан, виклики та напрями вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 81.

Положення, що виносяться на захист. Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи соціального захисту молоді в Україні. До найбільш вагомих результатів дослідження, які визначають його наукову новизну, віднесено такі: запропоновано конкретні рекомендації щодо підвищення ефективності державних програм та інституційних механізмів соціального захисту молоді; визначено шляхи оптимізації фінансування та розподілу ресурсів для підтримки молодого покоління; обґрунтовано заходи щодо покращення доступності соціальних послуг та стимулювання активної участі молоді у соціальних програмах.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних посилань. Загальний обсяг роботи – 80 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ

1.1 Сутність та характеристика соціального захисту молоді

Соціальний захист молоді є одним із ключових напрямів державної соціальної політики, оскільки саме молоде покоління формує майбутній соціально-економічний та інтелектуальний потенціал країни. Забезпечення належних умов для життя, освіти, працевлаштування та соціальної інтеграції молоді стає першочерговим завданням держави, особливо з огляду на сучасні виклики. У період трансформацій українського суспільства молодь нерідко опиняється в ситуації соціальної вразливості, що вимагає системного й ефективного підходу до формування механізмів її захисту.

Динамічні соціально-економічні зміни, зокрема наслідки воєнного стану, глобалізаційні процеси та економічна нестабільність, призводять до зростання ризиків для молодих людей. Серед найбільш поширених проблем – високий рівень молодіжного безробіття, трудова міграція, зниження доступності якісної освіти, обмежені можливості для здобуття житла та зменшення рівня соціальної безпеки. Додатковими факторами є психологічне навантаження, невизначеність майбутнього та недостатня підтримка під час переходу від освіти до ринку праці. У таких умовах молодь потребує не лише фінансової допомоги, а й комплексних соціальних послуг, спрямованих на стабілізацію її становища.

Соціальний захист молоді – це багатовимірне явище, яке має свою внутрішню логіку, ціннісну основу й комплекс правових, економічних та соціальних механізмів, спрямованих на забезпечення молодого покоління засобами до гідного життя, стабільного соціального становлення та рівних стартових можливостей. В її основі лежить розуміння молоді як соціально-демографічної групи, яка перебуває на межі формування власної ідентичності,

соціального становища, професійної і громадянської самореалізації, і тому потребує спеціалізованого захисту та підтримки.

В одному з фундаментальних досліджень сучасного українського правознавства О. Кайтанського підкреслено, що соціальний захист молоді охоплює не лише фінансові чи матеріальні види допомоги, а й широкий спектр соціальних гарантій – від права на освіту та працю до надання соціальних послуг, правової допомоги, підтримки у кризових життєвих ситуаціях [16, с. 3-4].

Однією з ключових рис соціального захисту молоді є його комплексний характер: він містить не лише одноразову підтримку або адресні виплати, а цілісну систему заходів, які охоплюють соціальне забезпечення, соціальну допомогу, соціальне обслуговування, соціальну інтеграцію та профілактику ризикових ситуацій. У наукових працях підкреслюється, що захист молоді має ґрунтуватися на поєднанні державних гарантій, соціальних програм, умов для працевлаштування, доступу до освіти, охорони здоров'я та служб підтримки, а також на створенні умов для активної участі молоді в громадському і соціальному житті [21, с. 489].

У нормативно-правовому полі України поняття «соціального захисту молоді» було систематизоване завдяки низці законодавчих і правових актів, що визначають молодь як окрему категорію та закріплюють її право на соціальні гарантії [31-34]. Правове забезпечення соціального захисту молоді охоплює гарантовані пільги у сфері зайнятості, освіти, охорони здоров'я; забезпечення соціально вразливих груп молоді (наприклад, внутрішньо переміщених осіб, молодих сімей, сиріт тощо); надання соціальних послуг, що допомагають молодим людям адаптуватися у сучасних умовах, отримати професійні навички, підтримку у кризових ситуаціях.

Важливо також усвідомити, що соціальний захист молоді покликаний не лише задовольняти актуальні матеріальні чи соціальні потреби, але й сприяти соціальній інтеграції молодого покоління, забезпеченню його активної участі в суспільному житті та розвитку громадянської позиції. У статті А. Черниш,

звертається увага на те, що молодь має отримувати не лише допомогу, а й можливість реалізувати свої здібності, відчутти свою цінність, знайти себе у суспільстві [46, с. 177].

Складовими соціального захисту молоді є різні форми – від загальнообов’язкових державних гарантій (освіта, охорона здоров’я, соціальне страхування, права на працю) до адресної підтримки тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах (молоді сім’ї, внутрішньо переміщені, молодь з інвалідністю тощо), соціальні послуги (профорієнтація, перекваліфікація, психологічна підтримка, соціальне обслуговування), підтримка зайнятості та адаптації на ринку праці, заходи профілактики ризикованої поведінки. У своїй комплексності соціальний захист молоді виконує роль механізму, який вирівнює стартові можливості, зменшує соціальну нерівність, сприяє соціальній мобільності та гідному становленню молоді як суб’єктів суспільства [16, с. 4].

Загалом, варто звернути увагу на новітні тенденції в підходах до соціального захисту молоді, зокрема:

- цифровізація соціального захисту. У сучасному світі цифрові технології дедалі більше інтегруються у сферу соціального захисту. Це проявляється у створенні електронних платформ для надання послуг, цифрових кабінетів отримувачів допомоги, онлайн-консультацій. Такі інструменти не лише полегшують доступ до соціальних послуг, але й роблять систему більш прозорою та зручною для молоді, яка активно користується цифровими ресурсами;

- гендерно-чутлива політика. У багатьох країнах реалізуються програми соціального захисту з урахуванням гендерної специфіки, що дозволяє ефективніше підтримувати вразливі групи молодих жінок, чоловіків та осіб з небінарною ідентичністю. Це може включати окремі програми підтримки для молодих матерів, протидію гендерному насильству, рівний доступ до освіти та працевлаштування;

- підтримка ментального здоров'я. У відповідь на сучасні виклики, зокрема пандемію COVID-19, все більше уваги приділяється психологічному благополуччю молоді. З'являються ініціативи зі створення безкоштовних сервісів психологічної допомоги, популяризації ментального здоров'я як складової соціального захисту;

- участь молоді у формуванні політики. У сучасних моделях соціального захисту великого значення набуває підхід, коли молодь не просто об'єкт допомоги, а активний суб'єкт – учасник розробки програм, ініціатив, локальних стратегій. Це сприяє більш ефективному втіленню заходів і підвищенню рівня довіри до державних інституцій;

- соціальні інновації та підприємництво. В окремих країнах активно підтримуються молодіжні ініціативи в сфері соціального підприємництва – бізнесу, що вирішує соціальні проблеми.

Отже, соціальний захист молоді є комплексним явищем, що охоплює різні сфери життя та вимагає цілеспрямованих зусиль з боку держави, громадських організацій і суспільства загалом.

Окремої уваги заслуговує те, що соціальний захист молоді має не лише економічно-правову, а й соціально-педагогічну та соціально-психологічну функцію. У періоди соціально-економічних криз, трансформацій, демографічних і культурних змін молодь опиняється серед найбільш вразливих верств: через безробіття, нестабільне житло, брак соціальних гарантій, міграцію, втрату підтримки. Соціальний захист у таких умовах набуває функції підтримки життєстійкості, адаптації, запобігання маргіналізації, формування соціальної та психологічної стабільності. Я. Співак зазначає, що лише через системний підхід, врахування соціального, правового, педагогічного, економічного контексту можна створити дієву систему, яка дає молоді не лише тимчасові пільги, а довготривалі можливості для розвитку [39, с. 148].

На сучасному етапі розвитку соціального захисту молоді актуальним є забезпечення адаптації системи підтримки до динамічних змін соціально-

економічного середовища та оперативне реагування на нові виклики, що зумовлені глобалізаційними процесами, технологічними трансформаціями та демографічними зрушеннями. У статті «Соціальний захист молоді – шлях до демократизації управлінської діяльності та попередження конфліктів в українському суспільстві» наголошується, що сучасний соціальний захист молоді базується на комплексі програм, спрямованих на підтримку зайнятості, соціального страхування, допомоги молодим сім'ям і наданні пільгових гарантій, що становить основу класичних механізмів державної молодіжної політики [21, с. 491].

У статті О. Ачкасової, А. Полянської та А. Семенова «Проблеми соціальної безпеки молоді в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання» акцентовано, що в умовах повномасштабної війни молодь стала однією з найбільш уразливих і соціально вразливих груп населення. Автори підкреслюють, що воєнні дії, руйнування інфраструктури, вимушене переміщення, втрата роботи та джерел доходу, а також зростання психологічної напруги створюють для молодих людей комплекс ризиків, які потребують негайного реагування з боку держави та суспільства [1, с. 4]. У роботі зазначено, що в умовах соціальної нестабільності суттєво зростає потреба молоді не лише в матеріальній підтримці, пов'язаній із забезпеченням житлом, працевлаштуванням та соціальними виплатами, а й у психологічному супроводі, спрямованому на подолання наслідків стресу, тривожності, втрати соціальних зв'язків і травматичного досвіду війни [1, с. 4].

Особлива увага звертається на проблему соціальної дезорієнтації молоді, яка виникає через різку зміну умов життя, невизначеність майбутнього та обмеження можливостей для освіти, розвитку та професійної реалізації. Автори підкреслюють, що без стабільної соціальної підтримки значна частина молодих людей ризикує опинитися за межею бідності або в стані довготривалої соціальної ізоляції, що ускладнює їх подальшу інтеграцію в суспільство [1, с. 5].

Молоді люди нерідко стикаються з труднощами пошуку роботи, низькою оплатою праці, нестабільністю трудових контрактів, що ускладнює процес їх соціально-економічного становлення. Це потребує переосмислення механізмів соціального захисту, які мають враховувати сучасні тенденції розвитку суспільства. Важливим завданням є також врахування змін у структурі сім'ї та побудові кар'єри, адже молодь дедалі частіше відкладає створення сім'ї та досягнення фінансової стабільності через нестійкі соціально-економічні умови [5, с. 3]. Окремої уваги потребують питання психологічного здоров'я, оскільки високі вимоги до навчання, професійного розвитку, а також вплив глобальних кризових подій (пандемій, економічних потрясінь, військових конфліктів) спричиняють зростання рівня стресу й емоційного виснаження.

Проблеми мобільності та міжкультурної адаптації також стають актуальними в умовах зростання міграції молоді з метою навчання чи працевлаштування в інших країнах. Соціальний захист у цьому контексті має забезпечувати підтримку прав молоді за кордоном, сприяти культурній адаптації та доступу до соціальних гарантій у різних юрисдикціях.

Особливе значення набуває розуміння молоді через призму постмодернізму, що акцентує увагу на розмитості соціальних ролей та зменшенні стабільних соціальних структур. Молодь більше не дотримується класичної життєвої траєкторії «освіта – робота – родина». Натомість, вони шукають більш гнучкі і різноманітні способи самореалізації, що охоплюють як професійну діяльність, так і особистісний розвиток, а також пошук альтернативних моделей соціальної організації. Враховуючи такі зміни, система соціального захисту повинна бути адаптована до індивідуальних і менш передбачуваних життєвих шляхів молодих людей, що дозволяє їм обирати і створювати свою соціальну реальність без жорстких обмежень.

Не менш важливою є тема гендерних та культурних особливостей у соціальному захисті молоді. Різні соціальні групи молоді можуть мати різні потреби, зокрема в доступі до ресурсів і послуг. Молоді жінки можуть

стикатися з додатковими бар'єрами на ринку праці або з насильством, тоді як молодь із меншин або мігранти часто відчують труднощі в інтеграції та адаптації в новому соціальному середовищі. Соціальний захист молоді має бути чутливим до таких розбіжностей і забезпечувати рівні можливості для кожного, враховуючи специфічні потреби кожної групи [53, с. 497].

Цифрові технології також створюють нові можливості для підтримки молоді, однак ці зміни несуть і нові ризики. Соціальні мережі стають важливими інструментами взаємодії для молодих людей, а також можуть стати каналами для надання соціальних послуг або допомоги в реальному часі. Однак разом із цими можливостями з'являються й проблеми, такі як кіберзлочинність, зловживання інформацією та соціальна ізоляція, що потребує нових підходів до формування політики соціального захисту. Важливо забезпечити молодь не тільки доступом до технологій, але й навчити їх безпечному використанню і боротьбі з негативними наслідками онлайн-взаємодії.

Не менш важливою є і роль соціальних підприємств та сталого розвитку в політиці соціального захисту молоді. Зі зростанням інтересу до екологічно чистих технологій і бізнес-моделей, все більше молодих людей прагнуть бути не тільки економічно активними, а й соціально відповідальними. Молодь все більше орієнтується на створення соціально корисних підприємств, які не тільки створюють робочі місця, а й вирішують локальні соціальні та екологічні проблеми [26, с. 262]. Тому важливо підтримувати ці ініціативи через фінансові механізми та програми, що дозволяють молоді не тільки реалізувати свої підприємницькі ідеї, а й отримувати соціальні вигоди для себе та громади.

Соціальний захист також має бути орієнтований на підвищення доступу до освіти і можливостей для безперервного навчання. У сучасному світі освіта стає основним фактором соціальної мобільності, а також інструментом для подолання соціальних бар'єрів. Програми, які забезпечують доступ до освіти для всіх категорій молоді, зокрема для тих, хто має менший доступ до ресурсів, повинні стати важливою частиною стратегії соціального захисту. Особливо це

актуально для молоді, яка проживає у віддалених районах або має обмежені фінансові можливості для здобуття освіти.

Такі підходи до соціального захисту дозволяють створити комплексну та адаптовану систему, що реагує на реальні потреби молоді в умовах сучасних соціально-економічних та технологічних викликів. Вони орієнтовані не тільки на допомогу у важких життєвих ситуаціях, а й на розвиток потенціалу молоді, підтримку її ініціатив та забезпечення її активної участі у розвитку суспільства.

Підсумовуючи, основні характеристики соціального захисту молоді представлені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Характеристика соціального захисту молоді

Характеристика	Опис та зміст
1	2
<i>Комплексність</i>	Соціальний захист молоді охоплює різні сфери: освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, соціальні послуги, профілактика ризикованої поведінки, зайнятість, соціальна інтеграція.
<i>Правова основа</i>	Визначення молоді як окремої категорії, закріплення її прав, гарантій та пільг у законодавчих та нормативно-правових актах; забезпечення стабільності та передбачуваності системи.
<i>Соціальна інтеграція та адаптація</i>	Формування навичок соціальної адаптації, активної громадянської позиції, запобігання девіантній поведінці, розвиток соціальної мобільності.
<i>Інклюзивність</i>	Забезпечення рівних можливостей для всіх категорій молоді, включаючи вразливі групи (ВПО, молодь з інвалідністю, національні меншини, молодь із соціально неблагополучних сімей).
<i>Гнучкість та адаптивність</i>	Реагування на індивідуальні обставини та потреби молоді; врахування різних життєвих шляхів, змін у структурі сім'ї та ринку праці; оперативне реагування на кризи та соціальні зміни.
<i>Профілактична спрямованість</i>	Попередження соціальних ризиків, раннє виявлення проблем, профорієнтація, психологічна підтримка, соціальна адаптація.
<i>Цифровізація та технологічна інтеграція</i>	Використання електронних платформ, онлайн-консультацій, цифрових соціальних кабінетів, доступ до освітніх і професійних ресурсів.
<i>Участь молоді у формуванні політики</i>	Молодь як активний суб'єкт: участь у розробці програм, локальних стратегій та ініціатив, підвищення ефективності заходів та довіри до системи.
<i>Гендерна та культурна чутливість</i>	Врахування гендерних, етнічних, культурних та соціальних особливостей молоді при наданні послуг та розробці програм.

Продовження табл. 1.1

1	2
<i>Реагування на кризові та глобальні виклики</i>	Забезпечення підтримки під час війни, пандемій, економічних криз, міграцій; оперативне реагування та координація між різними суб'єктами.

Джерело: сформовано автором.

Отже, сутність соціального захисту молоді – це не просто набір заходів чи політик, а цілісна система, покликана забезпечити молодому поколінню умовну «соціальну гарантію» на старті дорослого життя, коли вони ще формують свою професійну, соціальну та сімейну перспективу. У контексті сучасної України, з її численними викликами (економічними, демографічними, кризами, війною) – роль такого захисту стає критичною. Соціальний захист молоді має забезпечити не лише виживання, а й можливість гідного розвитку, реалізації, інтеграції в суспільство, формування активної громадянської позиції та створення сприятливих умов для майбутнього покоління.

1.2 Особливості побудови системи соціального захисту молоді

Система соціального захисту молоді – це не просто набір розрізнених заходів, а складна, багаторівнева структура, що охоплює правові, соціальні, економічні, педагогічні, медичні та адміністративні механізми. Вона формується як відповідь на потреби особливої соціально-демографічної категорії – молоді, яка перебуває на етапі становлення, соціалізації та самореалізації. При цьому побудова системи має враховувати специфіку вікового, професійного і соціального статусу молодих людей, їхню підвищену мобільність, вразливість перед соціальними ризиками, а також їхні потенційні ресурси – освіту, працездатність, енергію, прагнення змін.

Основні принципи побудови системи соціального захисту молоді (див. рис. 1.1):

- цільовий підхід – врахування специфіки проблем різних груп молоді (студенти, молоді сім'ї, безробітні, молодь з інвалідністю тощо).
- комплексність – поєднання заходів в різних сферах (освіта, охорона здоров'я, житло, зайнятість).
- доступність – забезпечення рівного доступу до соціальних послуг.
- партнерство – співпраця між державними інституціями, громадськими організаціями та міжнародними партнерами.
- превентивність – упередження соціальних ризиків, а не лише подолання їх наслідків.

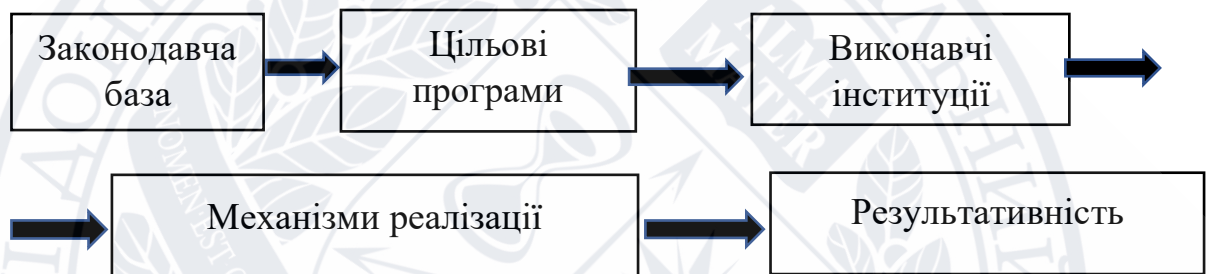

Рисунок 1.1 – Модель побудови системи соціального захисту молоді

В українському контексті важливо, що правове забезпечення соціального захисту молоді має системний характер. В роботі «Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні» сформовано визначення молоді як правової категорії, виокремлено її права, гарантії, пільги, а також форми підтримки – у сфері зайнятості, освіти, охорони здоров'я, соціального обслуговування [16, с. 3]. Це означає, що система будується не хаотично або репресивно, а на засадах правового порядку: молодь має право на соціальні гарантії, і держава – обов'язок їх надавати. Саме правовий фундамент гарантує стабільність і передбачуваність системи.

Важливим елементом побудови є комплексність – система має охоплювати різні напрямки одночасно. Як зазначено у статті А. Черниш «Форми та заходи соціального забезпечення молоді», соціальний захист молоді має включати не лише базові виплати чи пільги, а широкий спектр

заходів: соціальне забезпечення, соціальну допомогу, соціальне обслуговування, профілактику ризикованих явищ, підтримку при соціальних негараздах [47, с. 246]. Таке комплексне охоплення дає змогу реагувати на різні форми уразливості молоді – від економічної (безробіття, бідність) до соціальної (безпуття, безпритульність, залежності), психологічної та педагогічної.

Однією з характерних особливостей системи має бути нормативно-правова база, яка чітко регламентує, хто саме є суб'єктом соціального захисту, які пільги, гарантії та послуги належать молоді, і які інституції відповідають за їх надання. Завдяки цьому держава може централізовано або на місцевому рівні координувати програми підтримки, слідкувати за охопленням молоді, враховувати специфіку різних груп (наприклад, молоді сім'ї, внутрішньо переміщені, молодь з інвалідністю).

Міжнародні угоди та рекомендації також відіграють ключову роль у формуванні ефективної системи соціального захисту молоді, оскільки вони не лише встановлюють загальні принципи та стандарти, а й слугують орієнтиром для національних урядів у розробці та вдосконаленні власної соціальної політики. Наприклад, Конвенція ООН про права дитини закріплює фундаментальні права молоді та дітей, включаючи право на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, участь у суспільному житті та захист від експлуатації, насильства й дискримінації [18]. Виконання положень цієї конвенції допомагає забезпечити узгодженість національних правових норм з міжнародними стандартами та гарантує рівень соціальної безпеки для всіх категорій молоді.

Крім того, численні документи Європейського Союзу та Ради Європи визначають принципи та рекомендації щодо забезпечення соціального захисту, рівності можливостей, протидії дискримінації та насильству, сприяючи інтеграції молоді в суспільство та ринок праці. Ці документи стимулюють розвиток політик, орієнтованих на гендерну рівність, соціальну

інклюзію вразливих груп молоді, підтримку молодих сімей, розвиток соціального підприємництва та активну участь молоді у громадському житті.

Ще одна важлива особливість – інституційна багаторівневність. Соціальний захист молоді реалізується через різні рівні: держава, регіональні (обласні, місцеві) органи влади, органи соціального захисту, служби зайнятості, центри соціальних послуг, громадські та благодійні організації, соціальні служби. Залежно від потреб (зайнятість, соціальні виплати, психологічна підтримка, соціальна адаптація) молодь може звертатися в різні інституції. Наприклад, напрям діяльності молодих сімей розглядали в статті Соціальна робота з молоддю сім'єю в Україні, де розкрито, як соціально-педагогічні служби, соціальні працівники та державні установи можуть надавати підтримку молодим подружжям і молодим батькам.

Гнучкість системи – ще один ключовий момент. Молодь – надзвичайно різноманітна група: студенти, випускники, безробітні, молоді сім'ї, ВПО, молодь з інвалідністю, мігранти; і кожна підгрупа має свої потреби. Система соціального захисту повинна бути здатна реагувати на індивідуальні обставини, розробляти адресні програми, забезпечувати адаптивні підходи.

Ще однією важливою рисою сучасної системи є соціальна інтеграція та робота над соціалізацією молоді, а не лише матеріальна підтримка. У дослідженні «Соціалізація молоді в українському суспільстві: стан, особливості становлення» акцентується на тому, що молодь потребує ефективних механізмів соціалізації – засвоєння соціальних знань, цінностей, норм поведінки, умінь та навичок для успішної інтеграції в соціальне життя [30]. Отже, система соціального захисту має включати освітні, виховні та соціально-психологічні компоненти: заходи, які сприяють соціальній адаптації, формуванню відповідальної громадянської позиції, запобіганню девіантної або ризикованої поведінки.

Окремо хочеться наголосити на здатності системи реагувати на кризові ситуації та зміни соціального середовища – війни, економічної нестабільності, демографічних викликів, міграцій. Як показує дослідження «Проблеми

соціальної безпеки молоді в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання», воєнні дії та соціальні потрясіння значно ускладнюють становище молоді: молоді люди виявляються серед найбільш вразливих, зростає потреба у соціальній, психологічній, матеріальній підтримці, у програмі адаптації, зайнятості, відновленні соціальних зв'язків і стабільності [1, с. 5]. Така обставина вимагає, щоб система соціального захисту була не статичною, а здатною до швидкого реагування, мобілізації ресурсів, координації на державному, регіональному й місцевому рівнях.

Не менш важливим компонентом є профілактична спрямованість: вчасне виявлення соціальних ризиків, підтримка молоді в складних ситуаціях, програми профорієнтації й працевлаштування, психологічна підтримка, реабілітація, соціальна адаптація. Таким чином, система виступає не лише як «фільтр» для подолання наслідків кризи, але й як механізм запобігання проблемам – безробіттю, безпритульності, соціальному відчуженню, девіації.

Тому однією з ключових особливостей сучасної системи соціального захисту є інклюзивність, тобто створення рівних можливостей для всіх категорій молоді, незалежно від їхнього соціального становища, гендеру, етнічної приналежності, релігійних переконань або фізичних можливостей. Такий підхід дозволяє забезпечити доступ до необхідних соціальних благ для всіх молодих людей, включаючи тих, хто може опинитися на межі соціальної нерівності, таких як молодь з обмеженими можливостями, вихованці інтернатних закладів, молодь з незахищених сімей.

Інклюзивні стратегії забезпечують особливу увагу до вразливих груп молоді, що дозволяє покращити їхній доступ до освіти, працевлаштування, психологічної та медичної допомоги, а також створити умови для їхньої повноцінної інтеграції в суспільство.

Також важлива роль відводиться координації між різними суб'єктами соціального захисту – державними органами, місцевим самоврядуванням, соціальними службами, громадськими та благодійними організаціями. Така

багаторівнева координація дає змогу охопити різні аспекти захисту: законодавчий, соціально-педагогічний, медичний, психологічний, правовий.

На сучасному етапі розвитку суспільства з'являються нові тренди, які мають бути враховані при побудові системи соціального захисту молоді. До них належить цифровізація соціальних послуг, впровадження електронних соціальних кабінетів, онлайн-консультацій, доступ до освітніх і професійних платформ – це дає можливість молодим людям легше отримувати підтримку, інформацію, соціальні гарантії. У контексті перетворень, викликаних глобалізацією, пандемією, війною, зміною ринку праці і структурою зайнятості, цифрові інструменти стають важливою складовою сучасної системи.

Загалом, інноваційні підходи та сучасні виклики, які впливають на формування ефективної системи соціального захисту молоді:

- інтеграція принципів інклюзії та різноманіття. Сучасна система соціального захисту має враховувати потреби всіх категорій молоді, включаючи представників національних меншин, молодь з інвалідністю та інших вразливих груп. Це передбачає розробку спеціалізованих програм та заходів, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для всіх;

- розвиток менторських та наставницьких програм. Впровадження наставника, де досвідчені фахівці або успішні представники бізнесу та громадськості надають підтримку молодим людям, сприяє їхньому професійному та особистісному розвитку. Такі програми допомагають молоді адаптуватися до вимог ринку праці та суспільства;

- використання соціальних інновацій та підприємництва. Заохочення молоді до участі в соціальних інноваціях та підприємницькій діяльності може стати ефективним інструментом соціального захисту. Підтримка стартапів, спрямованих на вирішення соціальних проблем, не лише сприяє працевлаштуванню молоді, але й вирішує актуальні суспільні питання;

- підтримка молодіжних ініціатив та громадських організацій. Сприяння розвитку молодіжних об'єднань та громадських організацій

дозволяє молоді самостійно визначати та вирішувати власні потреби і проблеми. Це також сприяє розвитку лідерських якостей та активної громадянської позиції серед молоді;

- адаптація до глобальних викликів та кризових ситуацій. Система соціального захисту має бути гнучкою та здатною швидко реагувати на глобальні виклики, такі як пандемії, економічні кризи чи військові конфлікти. Це передбачає розробку антикризових планів та механізмів підтримки молоді в умовах нестабільності.

Таким чином, система соціального захисту молоді є багаторівневою і багатоаспектною структурою, яка охоплює нормативно-правову базу, програмні засади, організаційні механізми та практичні інструменти реалізації.

Варто також враховувати аспект соціальної справедливості і рівних прав: соціальний захист молоді повинен бути чутливим до віку, статі, соціального статусу, місця проживання, функціональних можливостей, щоб гарантувати рівні стартові можливості для всіх представників молодіжної групи – студентів, молодих спеціалістів, молодих сімей, внутрішньо переміщених, молоді з інвалідністю чи без певних соціальних гарантій. Це підкреслено у працях, які аналізують молодіжну політику та захист молоді як інструмент справедливого розвитку [19].

Особливості побудови системи соціального захисту молоді в Україні представлені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Особливості побудови системи соціального захисту молоді в Україні

Особливість	Зміст та характеристика
1	2
<i>Правовий фундамент</i>	Система будується на засадах законності та правових гарантій для молоді; визначає права, пільги, форми підтримки
<i>Комплексність заходів</i>	Охоплення різних сфер: соціальне забезпечення, освіта, охорона здоров'я, житло, зайнятість, профілактика ризикованих явищ

Продовження табл. 1.2

<i>1</i>	<i>2</i>
<i>Багаторівнева інституційна структура</i>	Держава, місцеві органи влади, соціальні служби, центри соціальних послуг, громадські та благодійні організації
<i>Гнучкість та адаптивність</i>	Система враховує різні підгрупи молоді (студенти, молоді сім'ї, ВПО, молоді з інвалідністю), реагує на індивідуальні потреби
<i>Соціальна інтеграція та соціалізація</i>	Не лише матеріальна підтримка, а й виховна, освітня та психологічна складові; формування громадянської позиції та соціальної відповідальності
<i>Реагування на кризові ситуації</i>	Швидка мобілізація ресурсів при війні, економічних кризах, міграції; антикризові програми для молоді
<i>Профілактична спрямованість</i>	Виявлення соціальних ризиків, профорієнтація, працевлаштування, психологічна підтримка, реабілітація
<i>Інклюзивність та рівність можливостей</i>	Забезпечення доступу до соціальних благ усім категоріям молоді, включаючи вразливі групи
<i>Координація між суб'єктами соціального захисту</i>	Співпраця державних органів, місцевого самоврядування, соціальних служб, громадських і благодійних організацій
<i>Інноваційні підходи та цифровізація</i>	Електронні соціальні кабінети, онлайн-консультації, доступ до освітніх та професійних платформ
<i>Розвиток менторства та наставництва</i>	Підтримка молоді через наставників для професійного та особистісного розвитку
<i>Соціальні інновації та підприємництво</i>	Заохочення участі молоді у стартапах та соціальних проектах
<i>Підтримка молодіжних ініціатив</i>	Розвиток громадських організацій та молодіжних об'єднань
<i>Адаптація до глобальних викликів</i>	Гнучкість системи до кризових ситуацій, пандемій, економічних та військових викликів

Джерело: сформовано автором.

Отже, особливості побудови системи соціального захисту молоді в Україні полягають у поєднанні правового фундаменту, комплексності заходів, багаторівневій інституційній структурі, гнучкості та адаптивності до змін, профілактичній орієнтації, координації між різними суб'єктами, врахуванні соціальних, демографічних, психологічних, гендерних, територіальних та інших особливостей молодих людей. Така система має бути здатною забезпечити молоді не лише мінімальні стандарти життєдіяльності, а й

створювати умови для розвитку, реалізації потенціалу, соціальної інтеграції і формування стабільного майбутнього в умовах постійних змін.

1.3 Зарубіжний досвід соціального захисту молоді та можливості його застосування в Україні

Міжнародний досвід соціального захисту молоді демонструє широкий спектр підходів, спрямованих на забезпечення всебічної підтримки молодого покоління в різних життєвих обставинах. У країнах Європейського Союзу соціальний захист молоді орієнтований на надання їй доступу до освіти, працевлаштування та соціальних послуг. Проте навіть у розвинених країнах молодь часто стикається з певними обмеженнями в доступі до соціальної підтримки, зокрема через недостатній трудовий стаж, нестабільну зайнятість або відсутність постійного доходу.

Одним із прикладів системного підходу до соціального захисту молоді є німецька модель «Jugendsozialarbeit», яка реалізується на національному, регіональному та місцевому рівнях [52]. Ця система поєднує освітні та соціальні послуги, що спрямовані на підтримку молоді, яка опинилася у складних життєвих ситуаціях, зокрема тих, хто потребує додаткової допомоги у навчанні, професійному становленні чи соціальній адаптації. В рамках цієї системи молодь може отримувати консультації соціальних працівників, брати участь у спеціалізованих освітніх програмах, проходити професійне навчання або практику, що забезпечує їй необхідний досвід для успішного входження на ринок праці [52]. Фінансування таких програм здійснюється з різних рівнів влади, що дозволяє підтримувати їхню сталість та доступність для всіх категорій молоді.

У Швеції соціальна політика щодо молоді акцентує увагу на правах молодих людей та забезпеченні умов для їх самореалізації. Національна молодіжна політика спрямована на надання молоді можливостей брати участь у суспільному житті, формувати власне майбутнє та впливати на процеси розвитку держави. Загалом це передбачає не лише доступ до освіти та

працевлаштування, а й створення умов для громадської активності, участі в прийнятті рішень та розвитку соціальної відповідальності. Шведський досвід демонструє важливість інтеграції прав молоді у всі сфери соціальної політики, що забезпечує не лише матеріальну підтримку, а й формує основу для активного громадянства.

У Канаді реалізується стратегія зайнятості та розвитку навичок молоді «Youth Employment and Skills Strategy», яка об'єднує зусилля 11 федеральних відомств з метою надання молоді віком від 15 до 30 років необхідних навичок та досвіду для успішного входження на ринок праці [55]. Програма включає різноманітні заходи, такі як навчальні курси, стажування, тренінги та практичні програми, що дозволяють молоді отримати професійні навички та практичний досвід. Важливо, що канадська стратегія спрямована на підготовку молоді до змін, адаптацію до вимог сучасного ринку праці та підвищення їхньої конкурентоспроможності [55]. Такий підхід показує, що ефективний соціальний захист молоді повинен включати комплекс заходів, які забезпечують одночасно освіту, професійний розвиток та соціальну підтримку.

Загалом Канада є прикладом держави, яка активно працює над забезпеченням прав молоді та створенням умов для її успішної соціалізації. Соціальний захист молоді у цій країні реалізується через мультидисциплінарний підхід, що поєднує державну підтримку та активну участь громадських організацій на рівні провінцій. Важливою складовою системи є програми доступу до освіти та професійної підготовки.

У США значну увагу приділяють підтримці молоді, яка опинилася у вразливому становищі, зокрема молоді-біженцям без супроводу. Програма «Unaccompanied Refugee Minors» (URM) забезпечує цій категорії молодих людей доступ до освіти, соціальних послуг та належного догляду, аналогічного системі опіки для громадян країни [58]. Це дозволяє молоді, що опинилася у складних життєвих обставинах, інтегруватися в суспільство, отримати необхідні навички та підтримку для самостійного життя.

Американський досвід підкреслює важливість спеціалізованих програм, що враховують особливі потреби вразливих категорій молоді та спрямовані на забезпечення їхньої соціальної адаптації та безпеки.

Враховуючи міжнародний досвід, для України доцільно розглядати комплекс заходів щодо розширення доступу молоді до соціального захисту. Одним із кроків є спрощення умов отримання соціальних послуг, особливо для тих, хто має нестабільну зайнятість або обмежений трудовий стаж. Це може включати введення гнучких критеріїв доступу до соціальної підтримки, адаптованих до реалій сучасного ринку праці та життєвих обставин молодих людей. Іншим важливим напрямом є інтеграція послуг шляхом створення комплексних центрів, що об'єднують освітні, соціальні та медичні послуги для молоді за прикладом німецької системи «Jugendsozialarbeit» [52]. Такі центри дозволяють забезпечити комплексну підтримку молоді, що сприяє її соціальній адаптації та розвитку, підвищує ефективність надання допомоги та зменшує соціальну ізоляцію.

Особливу увагу слід приділяти розробці політик, спрямованих на активну участь молоді в суспільному житті та прийнятті рішень, подібно до шведського підходу. Загалом це охоплює можливості для участі молоді у громадських ініціативах, молодіжних радах, проектах самоврядування та інших формах громадської активності. Такі заходи сприяють формуванню у молодих людей відчуття відповідальності, соціальної зрілості та навичок громадянського суспільства.

Ще одним напрямом є сприяння зайнятості молоді через впровадження програм, що надають можливості для набуття професійних навичок та практичного досвіду, з урахуванням канадських ініціатив. Такий підхід забезпечує готовність молоді до самостійного життя, підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та зменшує ризики безробіття.

Важливим аспектом є також підтримка вразливих категорій молоді шляхом розробки спеціалізованих програм для молоді з особливими потребами або тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, за

аналогією з американськими практиками. Такий підхід забезпечує рівний доступ до соціальної допомоги, освіти та працевлаштування для всіх категорій молоді.

Особливо цікавим є досвід країн Балтії – Литви та Естонії, де запроваджено моделі «соціального контракту» між державою та молоддю, яка перебуває у складних життєвих обставинах. В обмін на участь у навчанні, перекваліфікації чи соціальних роботах молодь отримує адресну допомогу, житло або харчування. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити матеріальну підтримку, а й стимулювати активну участь молоді в освітньому та трудовому процесі. Україна може адаптувати цю практику через співпрацю об'єднаних територіальних громад із місцевими бізнесами, освітніми та соціальними інституціями, що дозволить створити ефективну систему підтримки молоді в складних життєвих обставинах.

Португалія демонструє один із найуспішніших прикладів цифрової інтеграції молодіжних послуг через впровадження «Youth Digital Card» [59]. Цей електронний інструмент поєднує численні державні та приватні сервіси в одному цифровому просторі, спрощуючи доступ молоді до необхідних ресурсів. Користувачі картки можуть отримувати знижки на транспорт, освітні та культурні послуги, а також скористатися консультаціями щодо психічного здоров'я, юридичної підтримки чи професійного розвитку. Подібний формат значно підвищує доступність послуг і стимулює молодь активніше користуватися можливостями, що створюються державою. Для України запровадження такого інструменту, особливо у великих містах, могло б стати важливим кроком до модернізації системи соціального захисту молоді.

Не менш цікавим є британський підхід, що ґрунтується на філософії «соціального впливу». У Великій Британії активно працює механізм «Social Impact Bonds» (рис. 1.2) [57], який передбачає залучення приватних інвесторів до реалізації соціальних програм. Особливість цього інструменту полягає в тому, що інвестори отримують прибуток лише за умов досягнення визначених

соціальних результатів – наприклад, зниження рівня безробіття серед молоді, зменшення рівня кримінальності або підвищення рівня освіти.

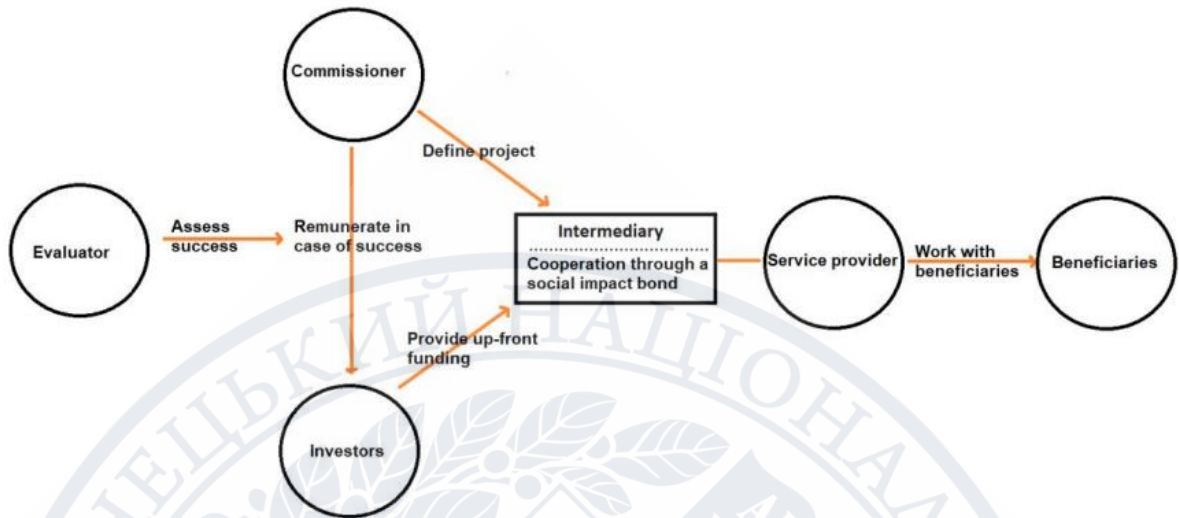

Рисунок 1.2 – Механізм «Social Impact Bonds»

Джерело: [57]

Японія є прикладом країни, яка реалізує комплексну політику підтримки молоді, що поєднує соціальну допомогу та розвиток інноваційного потенціалу молодого покоління. Особлива увага приділяється програмам підтримки молодіжного стартапу та розвитку технологічних проєктів. Такі ініціативи дозволяють не лише зберегти інтелектуальний потенціал країни, а й створювати нові робочі місця, стимулювати розвиток інновацій та сприяти економічному зростанню. Для України створення аналогічних програм у сфері технологічного підприємництва, програмування, інженерії та зеленої енергетики могло б стати потужним стимулом для розвитку молодіжного бізнесу, залучення інвестицій та створення нових робочих місць, а також мотивувати молодь до активної участі у суспільному та економічному житті.

Нідерланди демонструють успішну практику підтримки молоді через розвиток соціальної інтеграції та громадянських компетенцій. У країні існує низка програм волонтерства, які надають молоді можливість брати участь у різних соціальних, екологічних та культурних проєктах. Такі програми сприяють розвитку практичних навичок, соціалізації та підготовці до

професійної діяльності. Важливим елементом є підтримка мобільності молоді, що дає можливість здобувати міжнародний досвід, розширювати професійні горизонти та розвивати міжкультурні компетенції. Україна може успішно адаптувати цей досвід, розвиваючи волонтерські ініціативи, молодіжні громадські проекти та програми мобільності, що сприятимуть формуванню активної, соціально відповідальної молоді з широким спектром навичок та компетенцій.

Узагальнений міжнародний досвід соціального захисту молоді та перспективи його впровадження в Україні представлений в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Міжнародний досвід соціального захисту молоді та перспективи його впровадження в Україні

Країна / модель	Основні підходи та програми	Можливості адаптації для України
1	2	3
<i>Німеччина – Jugendsozialarbeit</i>	Комплекс освітніх та соціальних послуг для молоді у складних життєвих обставинах; консультації соціальних працівників	Створення комплексних центрів для інтеграції освітніх, соціальних та медичних послуг.
<i>Японія</i>	Підтримка молодіжного стартапу, технологічні програми; соціальна допомога та розвиток інновацій	Створення програм підтримки технологічного підприємництва та стартапів серед молоді
<i>Нідерланди</i>	Волонтерство та громадська активність; розвиток соціальної інтеграції та міжкультурних компетенцій; мобільність молоді	Розвиток волонтерських ініціатив, молодіжних громадських проектів та програм міжнародної мобільності
<i>Швеція</i>	Акцент на правах молоді, умовах для самореалізації; участь у громадському житті та прийнятті рішень; розвиток соціальної відповідальності	Запровадження механізмів активної участі молоді в місцевих і національних програмах, молодіжних радах та громадських ініціативах
<i>Канада – Youth Employment and Skills Strategy</i>	Підготовка до ринку праці; навчальні курси, стажування, тренінги; мультидисциплінарний підхід з участю громадських організацій	Програми професійної підготовки та стажування, підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці

Продовження табл. 1.3

1	2	3
<i>США – Unaccompanied Refugee Minors (URM)</i>	Підтримка молоді-біженців без супроводу; доступ до освіти, соціальних послуг та опіки	Спеціалізовані програми для вразливих категорій молоді (ВПО, сироти, молодь у кризових ситуаціях)
<i>Балтійські країни (Литва, Естонія)</i>	Соціальний контракт: допомога в обмін на участь у навчанні, перекваліфікації чи соціальних роботах	Впровадження системи адресної підтримки молоді через співпрацю громад, бізнесу та освітніх установ
<i>Португалія – Youth Digital Card</i>	Цифрова інтеграція послуг: транспорт, освіта, культура, психологічна та юридична підтримка	Впровадження цифрових платформ та електронних карток для доступу до соціальних послуг молоді
<i>Велика Британія – Social Impact Bonds</i>	Приватні інвестиції у соціальні програми; прибуток за досягнення визначених соціальних результатів	Механізми залучення приватних ресурсів до реалізації соціальних програм для молоді; орієнтація на результативність

Джерело: сформовано автором.

Отже, аналізуючи досвід зарубіжних країн, можна визначити кілька ключових напрямів, які можуть бути успішно адаптовані до українських реалій. Серед них – розвиток програм підтримки стартапів серед молоді, особливо в технологічних та соціальних сферах, сприяння мобільності молоді для здобуття міжнародного досвіду, розвиток волонтерських ініціатив і молодіжних громадських проєктів, а також інтеграція інклюзивних програм для молоді з особливими потребами. Впровадження таких моделей в Україні дозволить створити більш гнучку та ефективну систему соціального захисту молоді, спрямовану на підвищення соціальної активності, розвиток підприємництва, формування професійних та громадянських навичок, а також підвищення соціальної мобільності молодого покоління. Адаптація міжнародних практик до українського контексту сприятиме покращенню якості життя молоді, забезпеченню її соціальної інтеграції та створенню умов для активної участі у суспільному розвитку держави.

Висновки до 1 розділу

Соціальний захист молоді є комплексним і багатовимірним інструментом, який поєднує правові, економічні, соціальні, педагогічні та психологічні механізми для забезпечення гідного життя, рівних можливостей і соціальної інтеграції молодого покоління. Він охоплює не лише матеріальну підтримку та гарантії зайнятості й освіти, а й створення умов для особистісного розвитку, ментального благополуччя, участі у громадському житті та професійної самореалізації. Сучасні підходи підкреслюють необхідність адаптації системи соціального захисту до динамічних соціально-економічних, технологічних і культурних змін, врахування гендерних та культурних особливостей, підтримку інновацій та цифрових технологій, що забезпечує молоді можливість повноцінно реалізувати свій потенціал та стати активними і відповідальними учасниками суспільного життя.

Система соціального захисту молоді є комплексною, багаторівневою та адаптивною структурою, яка поєднує правові, соціальні, економічні, педагогічні, медичні та адміністративні механізми. Вона спрямована на задоволення потреб різних категорій молоді, забезпечення їхньої соціальної безпеки, інтеграції та самореалізації. Ефективність цієї системи забезпечується комплексністю заходів, інклюзивністю, превентивним підходом та багаторівневою координацією суб'єктів соціального захисту. Крім того, вона враховує міжнародні стандарти та сучасні виклики, такі як цифровізація, глобальні кризи та соціальні трансформації. Усі ці елементи разом формують умови для рівних можливостей та сталого розвитку молодого покоління, сприяючи їхньому професійному, особистісному та соціальному зростанню.

Аналіз зарубіжного досвіду соціального захисту молоді демонструє, що ефективні системи поєднують комплексну підтримку у сферах освіти, працевлаштування, соціальних послуг та громадської активності. Особлива увага приділяється вразливим групам молоді, а також стимулюється розвиток підприємництва, інновацій та соціальної інтеграції. Такі системи сприяють

мобільності молоді, розширюють її можливості для участі у суспільному житті та формують практичні та громадянські компетенції. Впровадження подібних підходів сприятиме підвищенню соціальної активності, конкурентоспроможності та громадянської свідомості молодого покоління в Україні.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

2.1 Основні показники, виклики та перспективи соціального захисту молоді в Україні

Аналіз стану соціального захисту молоді в Україні свідчить про низку важливих соціально-економічних та демографічних особливостей, які визначають потребу в комплексних підходах до формування системи підтримки молодого покоління. За даними UNFPA Україна, країна налічує близько шести з половиною мільйонів молодих людей у віці від 10 до 24 років, що складає значну частку населення та підкреслює важливість спрямування політики на забезпечення їхніх соціальних, економічних і психологічних потреб [15]. Молодь є тим сегментом суспільства, від якого значною мірою залежить розвиток країни в найближчі десятиліття, формування її економічної та соціальної стабільності, а також потенціал для інновацій та громадської активності.

Проте, статистичні дані Державної служби зайнятості України свідчать про певні дисбаланси на ринку праці. Молодь становить близько 49 % працездатного населення та 38,2 % економічно активного населення, але частка зайнятих серед них складає лише 32 %, водночас на молодь припадає 41,2 % незайнятих осіб. Рівень безробіття серед молоді сягає 11,5 %, що значно перевищує середній показник для всього населення – 7,9 % (табл. 2.1) [10]. Такі дані свідчать про те, що молоде покоління стикається з проблемою нестабільної зайнятості та обмежених можливостей для економічної самореалізації на старті дорослого життя.

Дослідження стану молоді, що охоплювало осіб віком від 14 до 35 років, виявило низку системних проблем, серед яких низька задоволеність молодіжною політикою держави, обмежені можливості для працевлаштування, нестабільність доходів, складності у забезпеченні житлом

та соціальними гарантіями [35]. Загалом це свідчить про те, що наявні механізми соціального захисту не забезпечують достатньої підтримки молоді, особливо у період формування професійної та соціальної самостійності.

Таблиця 2.1 – Статистика зайнятості та безробіття серед молоді в Україні, 2024 р.

Показник	Значення
Частка молоді у працездатному населенні	49 %
Частка молоді в економічно активному населенні	38,2 %
Частка зайнятих серед молоді	32 %
Частка незайнятих серед молоді	41,2 %
Рівень безробіття серед молоді	11,5 %
Середній рівень безробіття по всьому населенню	7,9 %

Джерело: [10]

Високий рівень безробіття та нестабільна зайнятість молоді в Україні залишаються одними з ключових викликів для системи соціального захисту. Значна частина молодих людей працює на тимчасових або нестабільних контрактах, що ускладнює формування стабільного доходу і соціальних гарантій. Частка молоді серед безробітних залишається високою, що вказує на те, що традиційні механізми підтримки зайнятості не забезпечують достатньої ефективності. Одночасно, існує значна нестача ефективної, адресної молодіжної політики, яка могла б орієнтуватися на реальні потреби молодого населення. Репрезентативні опитування свідчать, що значна частина молоді не вважає державні програми підтримки достатньо результативними, що підриває довіру до молодіжної політики та знижує мотивацію брати участь у державних ініціативах.

Соціальна нерівність та вразливість також залишаються суттєвими проблемами. Молоді люди часто стикаються з труднощами щодо фізичного та психічного здоров'я, недостатньої профілактики ризикованої поведінки та відсутності належної соціальної підтримки. В умовах економічних криз, війни та масової міграції ці ризики значно зростають, особливо для тих, хто живе в сільській місцевості, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп.

Доступ до послуг, освіти, житла та молодіжної інфраструктури обмежений, що ускладнює процес соціалізації, професійного розвитку та формування стабільного майбутнього для молодих людей. Молоді часто бракує підтримки на старті дорослого життя, доступ до гідного житла, якісної освіти та медичних і психологічних послуг лишається обмеженим [37].

Початок повномасштабної війни в Україні значно загострив ці проблеми. Невизначеність щодо майбутнього, загроза безпеці, ризики втрати житла та необхідність соціальної адаптації підвищують навантаження на систему соціального захисту. Багато молодих людей опинилися у становищі внутрішньо переміщених осіб або втратили стабільність життя, що потребує впровадження нових, гнучких і адресних програм підтримки. Додатково, існує проблема недостатньої ефективності оцінки програм соціального захисту. Відсутність системного моніторингу та чітких критеріїв ефективності не дозволяє адаптувати політику до реальних потреб молоді та раціонально використовувати наявні ресурси.

Ключовим є інклюзивний та диференційований підхід до підтримки молоді, який враховує потреби внутрішньо переміщених осіб, молодих сімей, людей з інвалідністю, молоді з різних регіонів, а також гендерні, соціальні та культурні відмінності [37]. Необхідно адаптувати систему до нових викликів – війни, глобальних соціальних змін, цифровізації та міграційної мобільності. Водночас молодь слід розглядати не лише як об'єкт допомоги, а й як активного суб'єкта політики, залучаючи її до формування рішень, громадських ініціатив, волонтерської діяльності та соціального підприємництва.

Також серед важливих показників соціального захисту молоді в Україні варто виділити рівень зайнятості та трудової діяльності, доступ до освіти та навчання, стан здоров'я та соціальні послуги, а також умови забезпечення житлом. Показники зайнятості серед молодих людей істотно відрізняються залежно від регіону та економічної ситуації, що свідчить про нерівномірний розвиток ринку праці та необхідність регіональних підходів до політики зайнятості. Проблеми безробіття серед молоді залишаються актуальними,

незважаючи на певні позитивні тенденції, що вказує на дисбаланс між попитом на робочу силу та наявною кваліфікацією молодих спеціалістів.

Еміграція молоді створює ще одну серйозну проблему, оскільки значна частина молодих фахівців шукає можливості для працевлаштування за кордоном, що негативно впливає на розвиток економіки та зменшує потенціал країни. Низький рівень соціальних виплат та пільг також знижує рівень підтримки молоді, оскільки існуючі програми не завжди забезпечують гідний рівень життя, а молоді люди часто залишаються без належної матеріальної та соціальної допомоги.

Окрім матеріальних аспектів, значною проблемою є психосоціальні виклики: молоді люди часто мають труднощі у визначенні свого місця в суспільстві, адаптації до дорослого життя та формуванні соціальної ідентичності, при цьому наявні механізми соціального захисту не завжди здатні оперативно та ефективно реагувати на ці потреби [37].

Соціальний захист молоді в Україні є складним і багаторівневим процесом, який охоплює широкий спектр заходів та програм, спрямованих на підтримку соціальної, економічної та освітньої інтеграції молодих людей. Одним із ключових напрямів є правове та інституційне забезпечення, що регулюється низкою нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України «Про основи соціальної захищеності молоді» визначає принципи державної підтримки молоді, закріплює права молодих громадян на соціальну допомогу та сприяння у працевлаштуванні [6; 33]. Додатково, державні програми зайнятості, житлового забезпечення та стипендіальної підтримки реалізуються Міністерством соціальної політики, місцевими органами влади та профільними громадськими організаціями [9].

Правове забезпечення соціального захисту охоплює не лише закони та постанови Кабінету Міністрів, а й підзаконні акти, що визначають порядок надання субсидій, стипендій, пільгових кредитів для молодих сімей та заходів зайнятості. Порівняння з міжнародним досвідом, зокрема з практикою країн

ЄС, демонструє необхідність інтеграції різних рівнів правового та фінансового регулювання для підвищення ефективності програм [11].

На рівні державної політики важливо відзначити комплексні програми підтримки молоді, які охоплюють освіту, професійний розвиток та соціальні послуги (табл. 2.2). Наприклад, Програма державного стажування та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів дозволяє молоді здобути практичний досвід у державних та приватних установах, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Статистичні дані Держстату свідчать, що у 2023 році понад 12 000 молодих фахівців скористалися можливістю проходження стажування за цим механізмом, що на 18 % більше порівняно з попереднім роком [10].

Таблиця 2.2 – Основні державні програми соціального захисту молоді в Україні (2025 р.)

Напрямок програми	Кількість учасників	Регіони з максимальним охопленням	Основні результати
Державне стажування та працевлаштування	12 000	Київ, Харків, Львів	Підвищення конкурентоспроможності молоді
Соціальне житло для молодих сімей	5 600	Київ, Львів, Одеса	Надання житла молодим сім'ям
Стипендіальні програми для обдарованих студентів	8 200	Київ, Львів, Дніпро	Підтримка наукової та освітньої діяльності

Джерело: сформовано автором

Ще одним важливим напрямом є підтримка молодих сімей через Програму соціального житла, яка передбачає надання пільгових кредитів та субсидій для придбання житла. Аналіз реалізації цієї програми показав, що у великих містах, таких як Київ та Львів, забезпечення житлом молодих сімей досягає 65 % від потреби, тоді як у невеликих містах та сільській місцевості цей показник не перевищує 40 % [8, с. 240]. Такі дані підкреслюють необхідність регіональної диференціації підходів до соціальної підтримки молоді та покращення механізмів фінансування.

У сфері освіти та наукової діяльності реалізуються стипендіальні програми для обдарованої молоді, що спрямовані на підтримку студентів та молодих науковців. За даними Міністерства освіти, у 2023 році понад 8 000 студентів отримували державні та муніципальні стипендії, що сприяло підвищенню мотивації до навчання та розвитку наукового потенціалу [3; 12].

Порівняльний аналіз міжнародної практики соціального захисту молоді показує, що країни ЄС застосовують комплексний підхід, який інтегрує освіту, працевлаштування, житлову підтримку та соціальні послуги (табл. 2.3) [11]. Так, у Німеччині діє система дуальної освіти, яка поєднує навчання у професійних закладах із практичною роботою на підприємствах, що забезпечує плавний перехід молоді на ринок праці [4]. У Швеції держава надає комплексну підтримку молоді через субсидії на житло, доступ до психологічних консультацій та розвиток молодіжних центрів, що сприяє соціальній інтеграції та активній громадській участі [11].

Таблиця 2.3 – Порівняння основних напрямів соціального захисту молоді в Україні та ЄС

Напрямок	Україна	ЄС (Німеччина, Швеція)
<i>Зайнятість</i>	Державні стажування	Дуальна освіта, програми практики
<i>Житло</i>	Пільгові кредити та субсидії	Державні житлові субсидії
<i>Освіта та наукова діяльність</i>	Стипендіальні програми	Стипендії, гранти, підтримка наукових проєктів
<i>Соціальна інтеграція</i>	Часткове охоплення, регіональні диспропорції	Комплексна підтримка, включно з психологічною допомогою

Джерело: сформовано автором

Міжнародний досвід показує ефективність комплексного підходу до соціального захисту молоді. В Європейському Союзі реалізуються програми на кшталт «Еразмус+ для молоді» та «Youth Employment Initiative», що передбачають стажування, навчання на робочих місцях, професійну перепідготовку та підтримку підприємництва.

Загалом перспективи розвитку соціального захисту молоді в Україні передбачають комплексний підхід до вирішення зазначених проблем:

- Одним з ключових напрямів є реформа системи зайнятості та освіти, спрямована на створення нових робочих місць, розвиток підприємництва серед молоді, організацію стажувань, програм соціального підприємництва та перепідготовки, а також на підвищення відповідності освітніх програм вимогам сучасного ринку праці.

- Розвиток соціальних послуг є не менш важливим, оскільки забезпечення доступу до психологічної допомоги, підтримки у процесі адаптації до дорослого життя, а також до освітніх та професійних програм дозволяє молоді більш ефективно реалізовувати свій потенціал і підвищує рівень соціальної інтеграції.

- Значну роль у системі соціального захисту відіграє підтримка молоді у створенні власного бізнесу: фінансова підтримка, навчальні програми та консультації дозволяють молодим людям не лише знайти власну економічну стабільність, а й створювати нові робочі місця, сприяючи розвитку соціальної та економічної активності.

- Забезпечення доступу до житла через розвиток соціальних програм та державних ініціатив є також важливим кроком у формуванні стабільних умов для розвитку молоді.

Потенційні зміни в політиці соціального захисту молоді мають передбачати впровадження гнучких програм, які здатні швидко адаптуватися до змін на ринку праці та в освітній сфері, а також можливість безперервного навчання та перекваліфікації через онлайн-курси та громадські проєкти. Розширення молодіжних грантів і фінансових ініціатив, підтримка соціальних та творчих стартапів, розвиток мікрокредитування та конкурсів соціальних проєктів стимулюватиме економічну активність молоді.

Узагальнюючи, сучасний стан соціального захисту молоді в Україні можна охарактеризувати як перехідний та потребуючий комплексного оновлення. Попри поступове розширення спектру послуг, активізацію громад та реформування нормативної бази, система досі не забезпечує рівного доступу молоді до якісної, адресної та ефективної підтримки. Необхідними

залишаються посилення кадрового потенціалу соціальних служб, інтеграція різних інституцій, розроблення нових форматів послуг, актуалізованих під впливом війни, та створення сучасної моделі моніторингу й оцінювання молодіжної політики.

Отже, молодь є стратегічним ресурсом для розвитку України. Умови, в яких вона живе, навчається, працює та формує власні сім'ї, визначають не лише індивідуальне майбутнє, а й перспективи соціальної стабільності, економічного зростання та державного розвитку. Відсутність доступу до стабільної зайнятості, житла, освіти та соціальної підтримки може призвести до втрати значного потенціалу країни.

2.2 Дослідження стану фінансування системи соціального захисту молоді

Система соціального захисту молоді в Україні містить різноманітні програми та ініціативи, спрямовані на підтримку молодих людей у різних сферах їхнього життя: освіта, працевлаштування, охорона здоров'я, соціальна інтеграція тощо. Основними суб'єктами цієї системи є державні органи, місцеві громади, неурядові організації та міжнародні фонди.

Фінансування системи соціального захисту молоді в Україні здійснюється за рахунок державного бюджету, місцевих бюджетів, а також коштів міжнародних організацій (рис. 2.1).

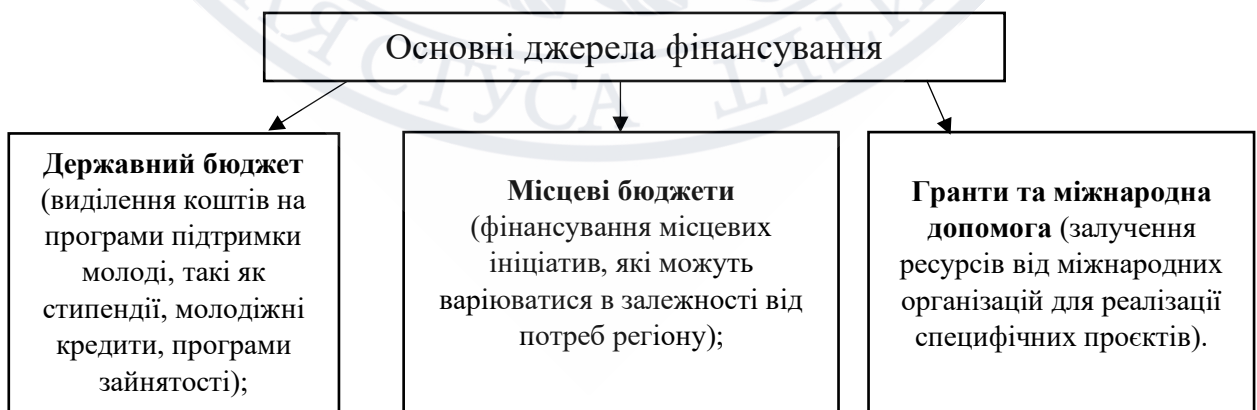

Рисунок 2.1 – Основні джерела фінансування

Джерело: сформовано автором.

Аналіз фінансування системи соціального захисту молоді в Україні свідчить про те, що держава формує значні соціальні видатки, проте ресурси, спрямовані безпосередньо на молодь, залишаються обмеженими, що створює певні виклики для ефективності молодіжної політики. За даними Міністерства соціальної політики сім'ї та єдності України, у проєкті Державного бюджету на 2025 рік передбачено 420,7 мільярдів гривень на соціальний захист населення, що включає широкий спектр соціальних програм і заходів, спрямованих на підтримку різних категорій громадян [40]. Водночас частина цих коштів виділяється на підтримку найбільш вразливих категорій, зокрема малозабезпечених сімей, на що заплановано 19,7 мільярдів гривень у 2025 році [25].

Крім того, на соціальний захист дітей та сім'ї, а також на виховання дітей у сімейному середовищі передбачено 27,4 мільярдів гривень, що демонструє певний акцент держави на забезпеченні базових потреб дитячого та сімейного секторів [25]. Ці показники вказують на те, що Україна має значний соціальний бюджет, частина якого потенційно може бути спрямована на підтримку молоді, проте поки що пряме фінансування молодіжної політики залишається відносно обмеженим.

Конкретним прикладом державної ініціативи для молоді є програма «Молодь України» (Budget Programme 3401070) на період 2021–2025 років, загальний бюджет якої складає 2,2 мільярдів гривень за весь період. У 2023 році на реалізацію цієї програми було виділено приблизно 288,4 мільйонів гривень із державного бюджету, з яких лише близько 31–32 мільйонів гривень спрямовувалися безпосередньо на діяльність молодіжних організацій та проведення заходів [51]. Така сума є відносно невеликою порівняно з масштабом потреб молодого населення в Україні, оскільки молодь становить значну частку населення країни і стикається із комплексом соціальних, економічних і психологічних викликів, які потребують адресної підтримки. Це підтверджує, що державні видатки на молодіжні програми поки що не

відповідають рівню викликів і не забезпечують повного охоплення та ефективності реалізації державної молодіжної політики.

Початок повномасштабної війни в Україні додатково вплинув на фінансування соціальної політики, змістивши пріоритети державного бюджету у бік оборони та термінових потреб, що обмежило ресурси для довгострокових програм соціального захисту, у тому числі й для молодіжних. Відсутність стабільного і передбачуваного фінансування призводить до фрагментарності програм, їхньої нестійкості та недостатнього охоплення молоді, а також знижує ефективність підтримки у сферах зайнятості, освіти, житла та соціальних послуг. Крім того, існує нагальна потреба у створенні механізмів, що забезпечували б прозорість, моніторинг та оцінку ефективності витрат на молодіжні програми, щоб можна було своєчасно коригувати політику і забезпечувати реальні результати для молодого населення.

Ефективність фінансування системи соціального захисту молоді в Україні можна оцінювати за кількома важливими критеріями, які відображають як охоплення молоді підтримкою, так і якість та результативність наданих послуг.

По-перше, ключовим показником є кількість молодих людей, які отримують допомогу та підтримку у різних сферах життя, що дозволяє визначити масштаб впливу державних і місцевих програм.

По-друге, важливо оцінювати якість наданих послуг, що включає задоволеність молоді від отриманої підтримки, доступність освітніх, соціальних та психологічних ресурсів, а також рівень професійної орієнтації та зайнятості.

По-третє, результативність програм є критерієм, що показує, наскільки досягаються заявлені цілі соціального захисту, такі як зменшення безробіття серед молоді, покращення доступу до якісної освіти та житла, а також забезпечення можливостей для соціальної інтеграції та самореалізації.

Водночас система фінансування соціального захисту молоді стикається з низкою проблем, що обмежують її ефективність. Однією з основних є

недостатнє фінансування, через що наявні ресурси не дозволяють покрити всі потреби молодих людей, а значна частина потенційних отримувачів підтримки залишається без належної допомоги. Додатково існує нерівномірність розподілу ресурсів між регіонами, що призводить до диспропорцій у доступі до соціальних послуг: молодь у деяких областях отримує значно менше підтримки, ніж у центральних або більш економічно розвинених регіонах. Також відсутність системного моніторингу та регулярної оцінки ефективності програм ускладнює оптимізацію ресурсів і впровадження змін, які могли б підвищити результативність державної політики та місцевих ініціатив у сфері соціального захисту молоді.

Для покращення фінансування та підвищення ефективності системи соціального захисту молоді необхідно збільшити фінансові ресурси, залучаючи додаткові кошти через міжнародну допомогу, гранти та партнерство з приватним сектором. Важливим є оптимізація існуючих програм шляхом регулярного аналізу їх результатів і внесення коректив, що дозволить адаптувати заходи до актуальних потреб молодого населення. Не менш значущою є координація діяльності між різними суб'єктами соціального захисту, включно з державними органами, місцевими громадами та громадськими організаціями, для забезпечення комплексного підходу до підтримки молоді. Такий підхід сприятиме не лише підвищенню доступності та якості послуг, а й формуванню стабільної та ефективної системи соціальної підтримки, здатної забезпечити соціальну, економічну та особистісну інтеграцію молодого покоління.

Отже, стан фінансування системи соціального захисту молоді в Україні характеризується значними загальними соціальними видатками, проте ресурси, спрямовані безпосередньо на молодіжні програми, залишаються обмеженими. Ситуацію ускладнює повномасштабна війна, яка змістила пріоритети бюджету на оборону та термінові потреби, зменшуючи ресурси для довгострокових молодіжних програм. Для підвищення ефективності необхідне збільшення фінансування молодіжних ініціатив, стабільність та

передбачуваність програм, активне залучення місцевих органів влади, громадських і міжнародних ресурсів. Важливим є також системний моніторинг та оцінка ефективності витрат, що дозволить формувати комплексну, адресну й результативну систему підтримки молодого населення та сприяти його соціальному, економічному і особистісному розвитку.

2.3 Оцінка ефективності системи соціального захисту молоді в Україні

Дослідження ефективності системи соціального захисту молоді в Україні показує, що оцінка соціальних програм повинна здійснюватися комплексно, із врахуванням соціальної, економічної та бюджетної ефективності. Науковці, такі як І. Ткачук та Т. Солоджук, підкреслюють, що ці три критерії дозволяють визначити, наскільки соціальні програми відповідають суспільним потребам та наскільки вони реально покращують умови життя населення [40, с. 96]. Соціальна ефективність оцінюється за рівнем задоволення базових потреб молоді, забезпеченням її прав та можливостей для самореалізації, економічна ефективність пов'язана з тим, наскільки програми сприяють зайнятості, економічній незалежності та розвитку потенціалу молодого населення, а бюджетна ефективність показує, наскільки раціонально використовуються державні кошти і чи досягаються заплановані результати при мінімальних витратах.

Проведені дослідження UNICEF та Міністерством соціальної політики у 2024 році, демонструють, що лише 23 % сімей із дітьми оцінюють систему соціальної підтримки як ефективну, тоді як майже половина респондентів вважає її неефективною. Крім того, 61 % сімей повідомили про невдоволеність державними грошовими виплатами, а серед домогосподарств із дітьми до п'яти років цей показник досягає 69 %. Ще одним критичним аспектом є низький рівень обізнаності молоді та сімей про доступні соціальні послуги: лише 3 % опитаних заявили, що мають чітке уявлення про обсяг доступних сервісів [54] (табл. 2.4). Це свідчить про те, що навіть у тих випадках, коли

підтримка існує, молодь і сім'ї часто її не помічають або не знають, як нею скористатися, що прямо впливає на ефективність програм.

Таблиця 2.4 – Оцінка ефективності системи соціальної підтримки сімей та молоді в Україні за даними UNICEF та Міністерства соціальної політики (2024 р.) [54]

Показник	Відсоток	Коментар
Сім'ї з дітьми, які вважають систему соціальної підтримки ефективною	23 %	Лише майже чверть опитаних відчуває реальну користь від соцполітики
Сім'ї з дітьми, які вважають систему соціальної підтримки неефективною	~50 %	Майже половина респондентів незадоволена або не бачить результатів
Сім'ї, незадоволені державними грошовими виплатами	61 %	Загальна частка сімей із критикою наявних виплат
Домогосподарства з дітьми до 5 років, незадоволені виплатами	69 %	Найвищий рівень невдоволення серед сімей з малими дітьми
Рівень обізнаності про доступні соціальні послуги	3 %	Лише невелика частка опитаних має чітке уявлення про наявні сервіси

Оцінка ефективності системи соціального захисту молоді в Україні потребує комплексного підходу, який враховує численні соціальні, економічні, психологічні та інституційні аспекти. Особливо гострою проблемою залишається сфера зайнятості та економічної інтеграції молоді, адже саме забезпечення стійкого переходу від освіти до праці є критично важливим для формування самостійного та економічно стабільного покоління. Дослідження Norwegian Refugee Council «Youth needs assessment in Ukraine» (2025) [60] демонструє, що молодь, особливо та, яка постраждала від війни, стикається із серйозними бар'єрами на шляху до працевлаштування. Серед основних проблем виділяють недостатню кількість професійних навичок, обмежений доступ до ринку праці та невідповідність освітніх програм сучасним вимогам економіки. Це свідчить про те, що наявні соціальні програми часто не трансформуються у реальну зайнятість та фінансову незалежність, що знижує економічну ефективність системи і створює ризики соціальної нестабільності.

Не менш важливим є аспект здоров'я та психосоціального благополуччя молоді, оскільки фізичне, психологічне та соціальне здоров'я прямо впливає на здатність молодих людей адаптуватися до складних життєвих обставин та інтегруватися у суспільство. Дослідження UNICEF Ukraine «Social conditionality and indicators of adolescent and youth health in Ukraine» підкреслює, що молодь стикається з низкою ризиків для фізичного і психічного здоров'я, а також з проблемами поведінкової адаптації та соціальної інтеграції [56]. Попри формальне охоплення молоді соціальними програмами, реальні потреби у психологічній допомозі, превенції ризикованої поведінки та підтримці фізичного здоров'я часто залишаються незадоволеними. Загалом це свідчить про низьку якість наданих послуг та недостатнє охоплення цільової аудиторії, що є однією з головних проблем ефективності соціального захисту молоді в Україні.

Інституційні та управлінські проблеми також значно знижують результативність системи. У Концепції державної молодіжної політики 2025–2030 зазначено, що одним із головних недоліків є слабка інтеграція молодіжного потенціалу у стратегічні економічні процеси, недостатнє врахування потреб молоді на місцях, а також відсутність системного моніторингу і оцінки ефективності молодіжних програм [8]. Це призводить до фрагментарності ініціатив, нестійкості програм і нерівномірного доступу до соціальних послуг залежно від регіону, соціального статусу та наявності інфраструктури. Відсутність чіткої стратегічної координації між державними органами, місцевими громадами та громадськими організаціями ускладнює реалізацію комплексної молодіжної політики та знижує її здатність реагувати на нові виклики, такі як внутрішня міграція або зміни демографічної ситуації.

Водночас наявні позитивні тенденції та потенціал для розвитку системи соціального захисту молоді дають підстави для оптимізму. Існує методологічна база для оцінки ефективності соціальних програм, у тому числі через визначення соціальної, економічної та бюджетної ефективності, що дозволяє формалізовано аналізувати, наскільки програми відповідають

потребам молоді та суспільства загалом. Міжнародні та державні дослідницькі проєкти, такі як дослідження NRC, UNICEF та програма «Молодь України», дозволяють відстежувати стан молоді, її потреби та результати соціальних програм, що створює основу для проведення реформ і корекції політики. Крім того, навіть у складних умовах, пов'язаних із війною, молодь активно залучається до волонтерської діяльності, діяльності молодіжних просторів та громадської активності, що демонструє потенціал для розвитку соціальної інтеграції та підвищення громадянської активності.

Загалом у 2023 році, за даними порталу Youthpolicy.org, на реалізацію державної програми «Молодь України» було виділено 31,17 млн грн. В цілому програма розрахована на період 2021–2025 років і має бюджет у розмірі 2,2 млрд грн, з яких 1,45 млрд грн фінансуються з державного бюджету [61]. Це свідчить про певний рівень державного інвестування у розвиток молоді, проте, як показують подальші дані, обсяг коштів залишається досить обмеженим у порівнянні із загальними витратами на соціальний захист.

Що стосується розподілу витрат на соціальний захист у 2024 році (табл. 2.5), то найбільша частка бюджету спрямована на пенсії та соціальні виплати, які становлять 271,9 млрд грн. Значні кошти передбачені також на житлові субсидії та пільги – 49,9 млрд грн, підтримку малозабезпечених сімей – 20,2 млрд грн, соціальний захист дітей та сімей – 27,6 млрд грн, а також підтримку осіб з інвалідністю – 6,4 млрд грн. Окрім цього, на розвиток соціальних послуг передбачено 1 млрд грн, що є частиною реформи соціального переходу та спрямоване на покращення якості надання допомоги громадянам.

Аналізуючи ці дані, можна зазначити, що виділені кошти на молодіжну політику складають лише 0,01% від загальних витрат на соціальний захист, що свідчить про низький пріоритет цього напрямку у державних фінансах. У 2024 році загальні витрати на соціальний захист зросли на 25 млрд грн порівняно з 2023 роком, проте основна увага бюджету залишається зосередженою на пенсіях та соціальних виплатах. Загалом це демонструє наявність дисбалансу

у розподілі коштів, коли потреби молоді та програми, спрямовані на її розвиток і інтеграцію в суспільство, фінансуються значно менше. Така ситуація підкреслює необхідність збільшення державного фінансування молодіжної політики та більш активного впровадження програм.

Таблиця 2.5 – Фінансова структура соціального захисту в Україні (2024 рік)

Напрямок фінансування	Сума, млрд грн	Частка від загального бюджету соціального захисту (%)
Пенсійне забезпечення	271,9	57,9
Малозабезпечені сім'ї	20,2	4,3
Житлові субсидії та пільги	49,9	10,6
Соціальний захист дітей та сімей	27,6	5,9
Підтримка осіб з інвалідністю	6,4	1,4
Соціальні послуги (включно з молоддю)	1,0	0,2
Програма «Молодь України» (2023 рік)	0,031	~0,007

Аналіз бюджетних витрат та особливостей реалізації молодіжної політики в Україні показує наявність суттєвих дисбалансів і системних недоліків, що стримують розвиток молодого покоління як стратегічного ресурсу держави. Попри те, що молодь є ключовою для економічного та соціального майбутнього країни, частка фінансування цільових молодіжних програм залишається надзвичайно низькою – меншою ніж 0,01% від загальних бюджетних витрат на соціальний захист. Це виразно демонструє недостатній пріоритет проблем молоді у державній політиці, особливо на фоні істотних сум, спрямованих на пенсійне забезпечення та соціальні виплати дорослому населенню. Такий підхід формує тривалий структурний перекис, коли короткострокові потреби домінують над довгостроковими інвестиціями у людський капітал.

Навіть існуючі програми, зокрема «Молодь України», не можуть забезпечити достатнього рівня охоплення через обмежені фінансові можливості – виділений бюджет у межах тридцяти мільйонів гривень не дає

змоги масштабувати ініціативи, розвивати мережу молодіжних центрів чи ефективно підтримувати проекти, спрямовані на освіту, працевлаштування та ментальне здоров'я молоді. Така ситуація свідчить не лише про дефіцит фінансування, а й про недостатню ефективність реалізації політик, що не супроводжуються якісними механізмами моніторингу та оцінювання результатів. Очевидною є потреба перегляду бюджетної структури, посилення контролю за ефективністю використання коштів, а також активнішого залучення неурядових організацій та міжнародних партнерів.

Розгляд регіонального виміру соціального захисту молоді демонструє, що реальний рівень ефективності часто визначається не стільки обсягом державного фінансування, скільки здатністю місцевих органів влади мобілізувати додаткові ресурси. Під час проходження виробничої практики в Департаменті міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної військової адміністрації було встановлено, що регіон активно залучає міжнародну технічну допомогу, грантове фінансування та партнерські програми. Саме завдяки цьому у громадах області створюються молодіжні простори, реалізуються програми підтримки внутрішньо переміщених молодих осіб, організовуються освітні й культурні обміни в межах ініціатив ЄС, а також надається підтримка молодіжним стартапам і локальним ініціативам. Це доводить, що навіть за умов обмежених державних ресурсів якість молодіжної політики може бути високою, якщо регіон має чітке бачення та енергійно співпрацює з міжнародними структурами.

Важливо зазначити, що успішність регіональної молодіжної політики значною мірою залежить від рівня залучення самої молоді у процеси прийняття рішень. У Вінницькій області діють молодіжні ради, консультаційні платформи та механізми зворотного зв'язку, які дають змогу формувати політики, орієнтовані на реальні потреби молодих людей. Така практика підвищує ефективність програм, сприяє розвитку громадянської активності та зміцнює довіру до органів влади. Крім того, активна взаємодія між структурними підрозділами ОВА, міжнародними донорами та молодіжними

організаціями забезпечує комплексний підхід до вирішення проблем – від фінансування до системного супроводу та оцінки результатів.

Отже, для підвищення ефективності системи соціального захисту молоді в Україні необхідно посилити інформаційні кампанії та забезпечити високий рівень поінформованості молоді про наявні соціальні послуги. Рівний доступ до послуг для молоді у різних регіонах та соціальних групах повинен стати пріоритетом державної політики, оскільки нерівномірність доступу значно знижує ефективність програм. Крім того, важливо впроваджувати системний моніторинг та оцінку ефективності програм із використанням чітких методологій та показників, що дозволяє виявляти слабкі місця, коригувати стратегії та покращувати результати реалізації молодіжної політики. Адаптація програм до актуальних викликів, таких як війна, демографічні зміни та внутрішня міграція, забезпечить швидке реагування на потреби молоді, покращить соціальну, економічну та психологічну підтримку.

Висновки до 2 розділу

Соціальний захист молоді в Україні є ключовим елементом забезпечення стабільного розвитку суспільства, оскільки саме молоде покоління формує економічний, соціальний та інноваційний потенціал країни. Аналіз показників зайнятості, доступу до освіти, соціальних послуг та житла свідчить про наявність значних проблем, зокрема високого рівня безробіття, недостатньої підтримки в професійному та особистісному розвитку, еміграції та обмеженого доступу до соціальних гарантій. Перспективи покращення соціального захисту полягають у комплексних і гнучких підходах, які включають реформу системи освіти та зайнятості, розвиток соціальних послуг, підтримку молодіжного підприємництва та застосування цифрових технологій для забезпечення психосоціального благополуччя. Впровадження таких заходів сприятиме не лише підвищенню рівня життя молоді, а й зміцненню соціальної стабільності та економічного розвитку України в цілому.

Аналіз стану фінансування системи соціального захисту молоді в Україні показує, що держава формує значні соціальні видатки, однак ресурси, спрямовані безпосередньо на підтримку молоді, залишаються обмеженими. Це обмежує можливості охоплення потреб молодого населення та знижує ефективність програм у сферах освіти, працевлаштування, житла, соціальної інтеграції та психологічного супроводу. Ситуацію додатково ускладнює повномасштабна війна, яка зміщує пріоритети бюджету на оборону та термінові потреби, обмежуючи фінансування довгострокових молодіжних ініціатив. Для підвищення ефективності соціального захисту молоді необхідне збільшення фінансування, забезпечення стабільності та передбачуваності програм, активне залучення місцевих органів влади, громадських і міжнародних ресурсів, а також системний моніторинг і оцінка ефективності витрат, що дозволить формувати комплексну та адресну систему підтримки і сприяти соціальному, економічному та особистісному розвитку молодого покоління.

Оцінка ефективності системи соціального захисту молоді в Україні свідчить про наявність як значного потенціалу, так і серйозних проблем, пов'язаних із низьким рівнем обізнаності, обмеженим доступом до послуг, фрагментарністю програм та недостатнім врахуванням регіональних та соціальних особливостей. Незважаючи на наявність методологічних основ для оцінки ефективності та міжнародних досліджень, що дозволяють коригувати політику, соціальні програми часто не реалізуються у формі реальної зайнятості, фінансової стабільності та комплексної підтримки здоров'я молоді. Підвищення ефективності системи потребує комплексного підходу, що включає інформаційне забезпечення, рівний доступ до послуг, адаптацію програм до сучасних викликів, а також активне залучення молоді до участі у формуванні та реалізації політики, що сприятиме повноцінній самореалізації молодого покоління та стабільності соціального середовища в Україні.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

3.1 Пропозиції щодо реформування та підвищення ефективності системи соціального захисту молоді в Україні

Соціальний захист молоді в Україні є важливою складовою державної політики, яка спрямована на забезпечення прав, інтересів та потреб молодого покоління. Ефективна система соціального захисту не лише гарантує базові соціальні стандарти, такі як матеріальна допомога, соціальні виплати та доступ до медичних послуг, але й створює умови для всебічного розвитку молоді, підтримує її соціальну інтеграцію та сприяє формуванню активної громадянської позиції. На сьогоднішній день система соціального захисту молоді в Україні характеризується низкою проблем, що істотно знижують її ефективність та здатність задовольняти реальні потреби молодого населення.

Однією з основних проблем є недостатня фінансова база, яка обмежує можливості реалізації соціальних програм та створення нових ініціатив, що могло б забезпечити всебічний розвиток молоді та підтримку її потенціалу. В умовах обмеженого фінансування програми соціального захисту часто реалізуються фрагментарно, не забезпечуючи комплексного охоплення молоді та нерідко залишаючи поза увагою найбільш вразливі групи, такі як молодь із малозабезпечених сімей, внутрішньо переміщені особи або особи з особливими потребами.

Крім того, існує проблема нерівномірності та нерегулярності надання соціальних виплат і послуг, що створює соціальну несправедливість та відчуття недостатньої підтримки з боку держави. Такі фактори негативно впливають на рівень довіри молоді до соціальних інститутів і формують низьку мотивацію до активної участі у суспільному житті.

Ще одним важливим аспектом є відсутність комплексного підходу до соціального захисту молоді, що включає не лише матеріальну підтримку, але

й освіту, професійну підготовку, психологічну допомогу та сприяння соціальній адаптації. У сучасних умовах молоді особливо складно інтегруватися у суспільство, враховуючи економічні виклики, нестійкість ринку праці, демографічні зміни та наслідки війни. Молодь часто стикається з проблемами працевлаштування через недостатній рівень професійних навичок, невідповідність освітніх програм вимогам сучасної економіки, а також через обмежений доступ до стажувань та практики. Загалом це створює додаткові бар'єри для економічної незалежності та соціальної стабільності, оскільки наявні соціальні програми не завжди трансформуються у реальні можливості для розвитку та самореалізації молоді.

Окрім того, психосоціальна підтримка залишається недостатньою: молодь, особливо та, яка пережила травматичні події, страждає від психологічних проблем, складно адаптується до нових життєвих умов і часто відчуває брак доступу до кваліфікованих фахівців та програм, що сприяють розвитку комунікаційних навичок, самостійності та здорового способу життя. Низька якість наданих послуг і обмежене охоплення цільової аудиторії свідчать про системні недоліки, які вимагають комплексного підходу та координації зусиль на державному та регіональному рівнях.

Інституційні та управлінські проблеми також суттєво впливають на ефективність соціального захисту молоді. Відсутність системного моніторингу, нерозвинена координація між державними органами, місцевими громадами та громадськими організаціями, а також слабка інтеграція молодіжного потенціалу у стратегічні процеси призводять до фрагментарності ініціатив та нерівномірного доступу до соціальних послуг залежно від регіону, соціального статусу та наявності інфраструктури. Ці фактори ускладнюють реалізацію комплексної молодіжної політики та знижують здатність держави оперативно реагувати на нові виклики, такі як внутрішня міграція, демографічні зміни або соціальні наслідки війни.

Водночас наявні позитивні тенденції, такі як активна участь молоді у волонтерських проєктах, діяльності молодіжних просторів та громадській

активності, свідчать про наявний потенціал для розвитку соціальної інтеграції та формування громадянської свідомості. Важливою передумовою ефективного реформування є забезпечення комплексного підходу, що включає підвищення фінансування соціальних програм, розвиток інтегрованих сервісів, програм професійної орієнтації та підготовки, психологічної підтримки та залучення молоді до формування політики.

Отже, система соціального захисту молоді в Україні перебуває під впливом глибоких трансформацій та багаторівневих кризових факторів, що формують широкий спектр викликів. Ці виклики мають комплексний характер та охоплюють інституційну, економічну, соціальну та психологічну складові (рис. 3.1).

Вплив війни та масове переміщення молоді	Фрагментованість інституцій та слабка міжвідомча взаємодія
Недостатня адресність і персоналізація допомоги	Кадровий дефіцит і перевантаженість соціальних служб
Нерівний доступ до соціальних послуг між різними громадами	Погіршення психічного здоров'я молоді
Труднощі з інтеграцією молоді на ринок праці	Житлова проблема молоді
Цифрова нерівність та обмежений доступ до сучасних сервісів	Відсутність системного моніторингу та оцінки молодіжних програм

Рисунок 3.1 – Основні виклики, з якими стикається система соціального захисту молоді в Україні

У сукупності ці виклики свідчать про необхідність комплексного реформування системи соціального захисту молоді: зміцнення інституційних спроможностей громад, запровадження сучасних механізмів надання послуг, розвитку кадрового потенціалу, створення дієвих моделей міжвідомчої

координації та впровадження інноваційних програм підтримки молоді в умовах високої соціально-економічної нестабільності.

Удосконалення системи соціального захисту молоді потребує комплексного, міжсекторального та довгострокового підходу, орієнтованого на реальні потреби молодих людей, сучасні соціально-економічні умови та виклики, спричинені війною.

Основні напрями удосконалення соціального захисту молоді представлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Напрями удосконалення соціального захисту молоді в Україні

Напрямок	Зміст / Ключові заходи
1	2
<i>1. Посилення взаємодії між відомствами та інтеграції послуг</i>	Створення єдиної платформи взаємодії між Мінсоцполітики, МОМ, МОН, Мінмолоді, службами зайнятості, громадами та громадськими організаціями. Запровадження комплексних індивідуальних планів соціальної підтримки молоді, особливо для ВПО, молоді з інвалідністю, сиріт та молоді, що опинилася у складних життєвих обставинах. Розвиток системи «єдиного вікна» для отримання соціальних та психологічних послуг.
<i>2. Удосконалення механізмів оцінювання потреб та адресності підтримки</i>	Впровадження єдиних стандартів оцінювання вразливості молоді, включно з психосоціальними та економічними індикаторами. Активне використання цифрових інструментів для моніторингу потреб молоді в громадах. Розвиток системи раннього виявлення молодих людей, які потребують підтримки.
<i>3. Розвиток мережі якісних соціальних та психосоціальних послуг</i>	Створення та підтримка молодіжних центрів, які поєднують освітні, консультаційні, психологічні та соціальні послуги. Розширення доступу до безкоштовної психологічної допомоги, розвиток служби кризового реагування для молоді. Забезпечення доступності інклюзивних послуг для молоді з інвалідністю.
<i>4. Підвищення ефективності програм зайнятості та професійної реалізації молоді</i>	Перегляд змісту освітніх програм із фокусом на цифрові навички, підприємництво, креативні індустрії та військово-обумовлені ринки праці. Стимулювання роботодавців до створення програм першого робочого місця, оплачуваних стажувань та наставництва. Розвиток програм перекваліфікації для молоді, що втратила роботу через війну.

Продовження табл. 3.1

1	2
5. <i>Реформування молодіжних житлових програм</i>	Спрощення доступу до пільгового кредитування та забезпечення стабільного фінансування програм «Доступне житло» та молодіжного кредитування. Запровадження нових моделей житлової підтримки: соціальний найм, тимчасове житло для ВПО, житло з підтримкою для молоді у складних обставинах. Партнерство держави, місцевої влади та бізнесу у реалізації молодіжних житлових проєктів.
6. <i>Усунення територіальних диспропорцій у доступі до послуг</i>	Підсилення спроможності громад, особливо сільських та малих, у розбудові соціальних сервісів. Фінансова підтримка громад для створення молодіжних центрів, мобільних соціальних служб, мережі психологів. Розвиток мобільних сервісів та онлайн-послуг для віддалених територій.
7. <i>Вдосконалення кадрової політики в системі соціального захисту</i>	Підвищення заробітних плат та умов праці соціальних працівників, психологів, молодіжних працівників. Запровадження сучасних програм навчання та підвищення кваліфікації, зокрема щодо роботи з ВПО, кризових втручань, ментального здоров'я. Створення системи мотивації, наставництва та професійного розвитку кадрів.
8. <i>Розвиток цифровізації в соціальній сфері</i>	Оптимізація електронних сервісів для молоді: цифрові кейси, електронні заяви, чат-боти підтримки. Забезпечення доступу до цифрових послуг для молоді з обмеженими ресурсами (техніка, інтернет). Використання цифрових даних для прогнозування потреб та планування ресурсів.
9. <i>Зміцнення участі молоді у формуванні політик</i>	Розвиток молодіжних рад при громадах та центральних органах влади. Залучення молоді до оцінювання якості соціальних послуг, співпроектування рішень та планування місцевих програм. Підтримка молодіжних громадських організацій та волонтерських рухів.
10. <i>Впровадження системного моніторингу та оцінки ефективності програм</i>	Розроблення індикаторів результативності та впливу молодіжних програм. Забезпечення прозорого збору статистики щодо використання соціальних послуг молоддю. Проведення регулярних оцінок програм з метою їх коригування та вдосконалення.

Перш за все, необхідно забезпечити координацію між державними, місцевими та громадськими структурами, що дозволить підвищити ефективність реалізації соціальних ініціатив та усунути регіональні диспропорції у доступі до послуг. Особливу увагу слід приділити підвищенню фінансування програм і впровадженню системи моніторингу та оцінки їх результативності, що дозволить своєчасно коригувати заходи і враховувати зміни соціально-економічної ситуації.

Важливим є розширення інформаційної підтримки молоді щодо доступних програм, що сприятиме активнішій участі у державних та місцевих ініціативах і підвищенню соціальної обізнаності. Використання міжнародного досвіду, адаптованого до українських умов, дозволить інтегрувати комплексні підходи, які поєднують освіту, професійну підготовку, працевлаштування та соціальні послуги, підвищуючи конкурентоспроможність молоді та забезпечуючи її соціальну інтеграцію. Крім того, необхідно створити умови для рівного доступу до соціальної підтримки молоді у сільських і віддалених регіонах, що зменшить нерівність та сприятиме сталому розвитку всіх територій країни.

Серед пропозицій щодо реформування системи соціального захисту молоді особливу увагу слід приділяти збільшенню фінансування програм, що дозволить стабільно реалізовувати соціальні ініціативи та розширювати їхнє охоплення. Важливо також залучати додаткові ресурси з міжнародних фондів і грантів, розвивати партнерство з приватним сектором та громадськими організаціями. Створення інтегрованої системи соціальних послуг дозволить охопити всі ключові сфери життя молоді (освіту, зайнятість, охорону здоров'я, житло) і забезпечити доступ до необхідних сервісів у форматі «одного вікна».

Розвиток програм професійної орієнтації та підготовки, стажувань, практики та підтримки підприємництва створить умови для економічної самостійності молоді, а підтримка молодіжних ініціатив сприятиме формуванню активної громадянської позиції та розвитку лідерських якостей. Психологічна підтримка та програми соціальної адаптації допоможуть

молодим людям подолати стресові ситуації, сформувати комунікаційні навички, здатність вирішувати конфлікти та ефективно інтегруватися у суспільство. Залучення молоді до формування політики через молодіжні ради та консультативні органи забезпечить її активну участь у процесах прийняття рішень, відкритість і прозорість яких підвищить довіру до державних інституцій.

Важливою складовою реформ є також підвищення рівня обізнаності молоді про доступні соціальні послуги та їхні права через освітні кампанії, онлайн-платформи для обміну досвідом і інформацією, а також розвиток інфраструктури, яка робить сервіси доступними навіть у віддалених регіонах. Особливу увагу слід приділяти інтеграції молоді з особливими потребами, забезпеченню доступності громадського транспорту, соціальних установ та програм, що сприяють їхньому соціальному захисту та всебічному розвитку.

Загалом реформування системи соціального захисту молоді в Україні потребує активної участі державних органів, місцевої влади, громадських організацій і самої молоді, адже тільки спільними зусиллями можна створити умови для формування активного, відповідального, соціально інтегрованого та економічно стабільного покоління. Прикладом успішної реалізації програм на регіональному рівні є діяльність Департаменту соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної державної адміністрації [55], який активно реалізує проєкти, спрямовані на забезпечення доступу молоді до соціальних послуг, розвиток молодіжної інфраструктури та залучення молоді до процесів прийняття рішень. Цей досвід демонструє важливість скоординованих зусиль на всіх рівнях влади та активної участі молоді для створення ефективної, інтегрованої та сучасної системи соціального захисту, що здатна адекватно реагувати на виклики часу та забезпечувати гідне майбутнє молодому поколінню України.

Комплексна реалізація зазначених заходів дозволить сформувати ефективну, прозору та соціально орієнтовану систему підтримки молоді, яка здатна не лише забезпечити базові соціальні потреби, а й стимулювати

розвиток професійного, освітнього та громадського потенціалу молодого покоління. Такий підхід створює передумови для формування стійкого соціально-економічного середовища, в якому молодь матиме рівні шанси для реалізації своїх можливостей та активної участі у розвитку суспільства.

Отже, соціальний захист молоді в Україні потребує комплексного реформування, яке передбачає підвищення фінансування програм, розвиток інтегрованих соціальних послуг, професійної орієнтації, психологічної підтримки та активного залучення молоді до формування політики.

3.2 Рекомендації щодо удосконалення державних програм та ініціатив у сфері соціального захисту молоді

Соціальний захист молоді є одним із ключових чинників формування сталого розвитку держави, оскільки саме молоде покоління визначає майбутнє країни та її соціально-економічний розвиток. Молодь у будь-якому суспільстві є носієм нових ідей, ініціатив та інновацій, і саме від того, наскільки ефективно держава здатна підтримувати її розвиток, залежить рівень соціальної стабільності та прогресу в країні. В Україні, зважаючи на сучасні виклики, зокрема військовий конфлікт, економічну нестабільність та демографічні зміни, питання соціального захисту молоді набуває особливої актуальності. Аналіз чинних державних програм показує, що підхід до підтримки молодих людей має фрагментарний характер, недостатньо фінансується та обмежено реалізується на місцевому рівні. Часто молодь не залучена до процесу формування політики, що призводить до невідповідності програм її реальним потребам, низької ефективності та слабкої довіри до державних інституцій.

Проблема житла залишається однією з найгостріших для молоді. Лише незначна частка молодих людей до 30 років може придбати житло самостійно, а більшість змушена жити з батьками або винаймати його на власний розсуд без державної підтримки. Доступність житла тісно пов'язана з можливістю соціальної та професійної самореалізації молоді, тому відновлення та розвиток програм пільгового кредитування та соціального житла є критично важливим

завданням. Особливо це стосується молодих сімей, студентів та молодих фахівців у регіонах із низькою демографічною активністю, де відсутність доступного житла може стати фактором відтоку кадрів та втрати потенціалу територій.

Соціально вразливі категорії молоді, серед яких особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, молоді батьки, молодь із малозабезпечених сімей та бездомні, потребують спеціалізованих програм підтримки. Наявні державні ініціативи не завжди враховують їхні особливі потреби, що обмежує ефективність соціального захисту. Розробка індивідуальних соціальних маршрутів, наявність соціальних кураторів, доступ до психологічної, юридичної та освітньої підтримки є важливими складовими комплексної державної політики, спрямованої на рівні можливості для всіх категорій молоді.

Ще одним критично важливим аспектом є психоемоційний стан молоді. Дослідження свідчать про високий рівень тривожності, вигорання та депресії серед підлітків та молодих людей, проте доступ до фахової психологічної допомоги залишається обмеженим. Включення програм ментального здоров'я, створення гарячих ліній, молодіжних консультаційних центрів та інтеграція психоемоційного добробуту у навчальні програми вищих навчальних закладів дозволить забезпечити підтримку на ранніх етапах і запобігти критичним наслідкам для соціальної адаптації молоді.

Важливим елементом ефективної молодіжної політики є сприяння працевлаштуванню та розвитку підприємництва. Державна підтримка має включати податкові пільги для роботодавців, які приймають на роботу молодь без досвіду, менторські програми, стажування, гранти на створення стартапів та програми соціального підприємництва. Підтримка молодіжного бізнесу через доступні кредити, бізнес-інкубатори та освітні програми сприятиме не лише економічній самостійності молодих людей, а й розвитку інноваційного потенціалу країни.

Цифровізація соціальних послуг та розширення доступу до інформації є одним із пріоритетних напрямів. Створення мобільних додатків та онлайн-платформ, на кшталт «Молодь.Дія», забезпечить молоді можливість отримувати інформацію про програми, подавати заяви, відслідковувати статус звернень та користуватися консультаційними сервісами. Впровадження цифрових сервісів дозволить не лише підвищити прозорість програм, а й забезпечити доступність державної підтримки для молоді у сільській місцевості та віддалених регіонах.

Міжнародний досвід свідчить про ефективність комплексних та інтегрованих підходів до молодіжної політики. Програма ЄС «Youth Guarantee», яка гарантує кожному молодому громадянину пропозицію щодо працевлаштування, освіти чи стажування протягом чотирьох місяців після закінчення навчання або втрати роботи, демонструє важливість цільового та своєчасного втручання держави. Аналогічні підходи, зокрема створення молодіжних бюджетів, грантових ініціатив та цифрових платформ соціального захисту, можна ефективно адаптувати в українських умовах.

Покращення державної політики соціального захисту молоді в Україні вимагає системного та міжвідомчого підходу. Необхідно забезпечити координацію між різними органами влади, інтегрувати програми у єдину стратегію, підвищити фінансову сталість ініціатив та залучити міжнародну технічну допомогу. Важливо активно залучати саму молодь до процесу ухвалення рішень, створюючи молодіжні консультативні ради, проводячи громадські обговорення та хакатони. Лише комплексна, інтегрована та цифровізована модель соціального захисту дозволить реалізувати потенціал молодого покоління, забезпечити рівні можливості для всіх категорій молоді та сприяти сталому розвитку держави.

Загалом, удосконалення державних програм та ініціатив у сфері соціального захисту молоді є надзвичайно актуальним завданням сучасної державної політики, оскільки саме молоде покоління визначає перспективи розвитку країни. На сьогоднішній день аналіз чинних програм свідчить про

наявність численних проблем, серед яких можна виділити фрагментарність підходів, обмежене фінансування, низький рівень залучення молоді до процесів ухвалення рішень та недостатню ефективність реалізації програм на місцевому рівні. У зв'язку з цим необхідно розробити комплексний підхід, який дозволить не лише забезпечити доступність та якість соціальних послуг для молодих громадян, а й створити умови для їх активної участі у суспільному житті та розвитку власного потенціалу.

Перш за все, важливо забезпечити комплексність та міжвідомчу координацію дій органів влади, відповідальних за реалізацію молодіжної політики. Це передбачає тісну взаємодію Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я та місцевих органів самоврядування. Для цього доцільно створити єдину міжвідомчу платформу, яка забезпечуватиме координацію програм, планування ресурсів, моніторинг реалізації ініціатив та обмін даними. Такий підхід дозволить уникнути дублювання зусиль, підвищить ефективність використання бюджетних коштів і забезпечить більш цілеспрямоване реагування на потреби різних категорій молоді.

Наступним важливим аспектом є розширення доступу до інформації та цифровізація послуг. Сучасна молодь активно користується цифровими технологіями, тому електронні сервіси, мобільні додатки та платформи «єдиного вікна» для отримання соціальних послуг можуть значно підвищити ефективність їх використання. Крім того, інформування молодих громадян про їх права, соціальні пільги та можливості має здійснюватися через доступні та зрозумілі канали комунікації: соціальні мережі, освітні платформи, студентські організації. Це дозволить не лише залучити більшу кількість молоді до участі у програмах, а й підвищити рівень довіри до державних ініціатив.

Особливу увагу слід приділити диференціації підтримки за категоріями молоді, оскільки їхні потреби суттєво відрізняються. Молодь з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, молоді батьки, безробітні та ті, що проживають

у малозабезпечених сім'ях або сільських територіях, потребують спеціалізованих програм підтримки, які враховують їхні соціальні, освітні, житлові та психологічні потреби. Розробка індивідуальних соціальних маршрутів для таких категорій, призначення соціальних кураторів та надання комплексної підтримки може значно підвищити ефективність державної політики в цій сфері.

Значним напрямком є сприяння працевлаштуванню та розвитку молодіжного підприємництва. Для цього необхідно розширити програми підтримки першого робочого місця, стажування, наставництва та професійної адаптації. Податкові пільги для роботодавців, які працевлаштовують молодь, а також грантові та менторські програми для створення стартапів можуть стати потужним стимулом для активної економічної участі молодого покоління. Особливу увагу варто приділити програмам соціального підприємництва, які поєднують економічний розвиток із соціальною відповідальністю та формуванням лідерських якостей у молоді.

Не менш важливим елементом є розвиток програм ментального здоров'я та соціально-психологічної підтримки. Сучасна молодь стикається з високим рівнем тривожності, депресії та емоційного вигорання, а доступ до професійної психологічної допомоги залишається обмеженим. Тому необхідно створити мережу молодіжних консультаційних центрів, гарячих ліній, а також включити психоемоційне виховання до навчальних програм у закладах вищої освіти.

Ще одним критично важливим аспектом є залучення молоді до процесів ухвалення рішень. Встановлення молодіжних рад при органах виконавчої влади, підтримка громадських ініціатив та проведення публічних обговорень і хакатонів дозволять забезпечити участь молодих людей у формуванні політики, що безпосередньо впливає на їхнє життя. Подібний підхід сприятиме розвитку активної громадянської позиції та відповідальності за прийняті рішення.

Важливо також впровадити системний моніторинг та оцінювання ефективності державних програм соціального захисту молоді. Регулярне оцінювання реалізації ініціатив за допомогою ключових показників ефективності та зворотного зв'язку від молоді дозволить своєчасно виявляти проблемні зони, коригувати політику та підвищувати рівень прозорості та довіри до державних програм.

Ще одним напрямком є створення регіональних центрів соціального розвитку молоді, які стануть платформами для надання комплексних послуг, навчання, психологічної підтримки та реалізації соціальних ініціатив. Мультидисциплінарні команди таких центрів, що включатимуть юриста, соціального працівника, психолога та консультанта з кар'єри, здатні забезпечити індивідуалізовану підтримку молоді та ефективну координацію послуг на місцях.

Необхідним є також перегляд нормативно-правової бази, що регулює соціальний захист молоді, з метою актуалізації понять, критеріїв та форм підтримки. Важливо залучати представників молодіжних організацій, науковців та експертів до процесу перегляду законодавчих актів, щоб забезпечити їхню відповідність реальним потребам молодих громадян.

Крім того, варто звернути увагу на фінансову сталість та можливості міжнародної підтримки. Активне залучення ресурсів міжнародних організацій для розробки та фінансування пілотних проектів дозволить не лише забезпечити додаткові кошти, а й впровадити кращі міжнародні практики. Паралельно важливо передбачати у національних і регіональних бюджетах відповідні видатки на довгострокову реалізацію програм соціального захисту молоді.

Комплексні заходи соціального захисту молоді з визначенням проблеми, рішення та очікуваних результатів узагальнено представлені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Комплексні заходи соціального захисту молоді: проблеми, рішення, очікувані результати

Напрямок удосконалення	Проблеми/виклики	Пропоновані заходи	Очікувані результати
1	2	3	4
Комплексність та міжвідомча координація	Фрагментарність програм, дублювання зусиль, низька ефективність	Створення єдиної міжвідомчої платформи, координація між МСП, МОН, МОЗ та місцевими органами	Підвищення ефективності реалізації програм, раціональне використання ресурсів
Діджиталізація та доступ до інформації	Обмежений доступ до інформації, низька поінформованість молоді	Розробка онлайн-платформ, мобільних додатків, електронних сервісів «єдиного вікна»	Збільшення залучення молоді до програм, прозорість та доступність послуг
Підтримка вразливих категорій	Молодь з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, малозабезпечені, бездомні	Індивідуальні соціальні маршрути, соціальні куратори, комплексна підтримка	Рівний доступ до послуг, підвищення соціальної адаптації
Житлове забезпечення	Висока вартість житла, обмежена доступність	Пільгове кредитування, програми соціального житла, підтримка молодих сімей	Підвищення соціальної стабільності, зменшення відтоку кадрів
Працевлаштування та підприємництво	Високий рівень безробіття, відсутність досвіду	Стажування, менторство, гранти для стартапів, програми соціального підприємництва	Збільшення економічної самостійності, розвиток інноваційного потенціалу
Ментальне здоров'я та психологічна підтримка	Високий рівень тривожності, депресії, вигорання	Молодіжні консультаційні центри, гарячі лінії, психоемоційне виховання	Зниження ризику психічних проблем, покращення соціальної адаптації
Участь молоді до громадських обговорень та прийняття рішень	Низький рівень залучення до рішень	Молодіжні ради, громадські обговорення, хакатони	Активна громадянська позиція, відповідальність за прийняті рішення
Моніторинг, оцінка ефективності та зворотний зв'язок від молоді	Відсутність системного оцінювання	Впровадження КРІ, зворотний зв'язок від молоді	Підвищення прозорості та результативності програм

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4
<i>Регіональні центри розвитку молоді</i>	Обмежений доступ до комплексних послуг на місцях	Створення мультидисциплінарних центрів з юристом, соціальним працівником, психологом, консультантом з кар'єри	Індивідуалізована підтримка, ефективна координація послуг
<i>Нормативно-правова база</i>	Актуальність законодавства, несучасні критерії та форми підтримки	Перегляд законів із залученням молоді, експертів, науковців	Відповідність потребам молоді, ефективність державної політики
<i>Фінансова сталість та міжнародна підтримка</i>	Недостатнє фінансування програм	Залучення міжнародних ресурсів, виділення бюджетних коштів для довгострокових проектів	Стійке фінансування, впровадження кращих міжнародних практик

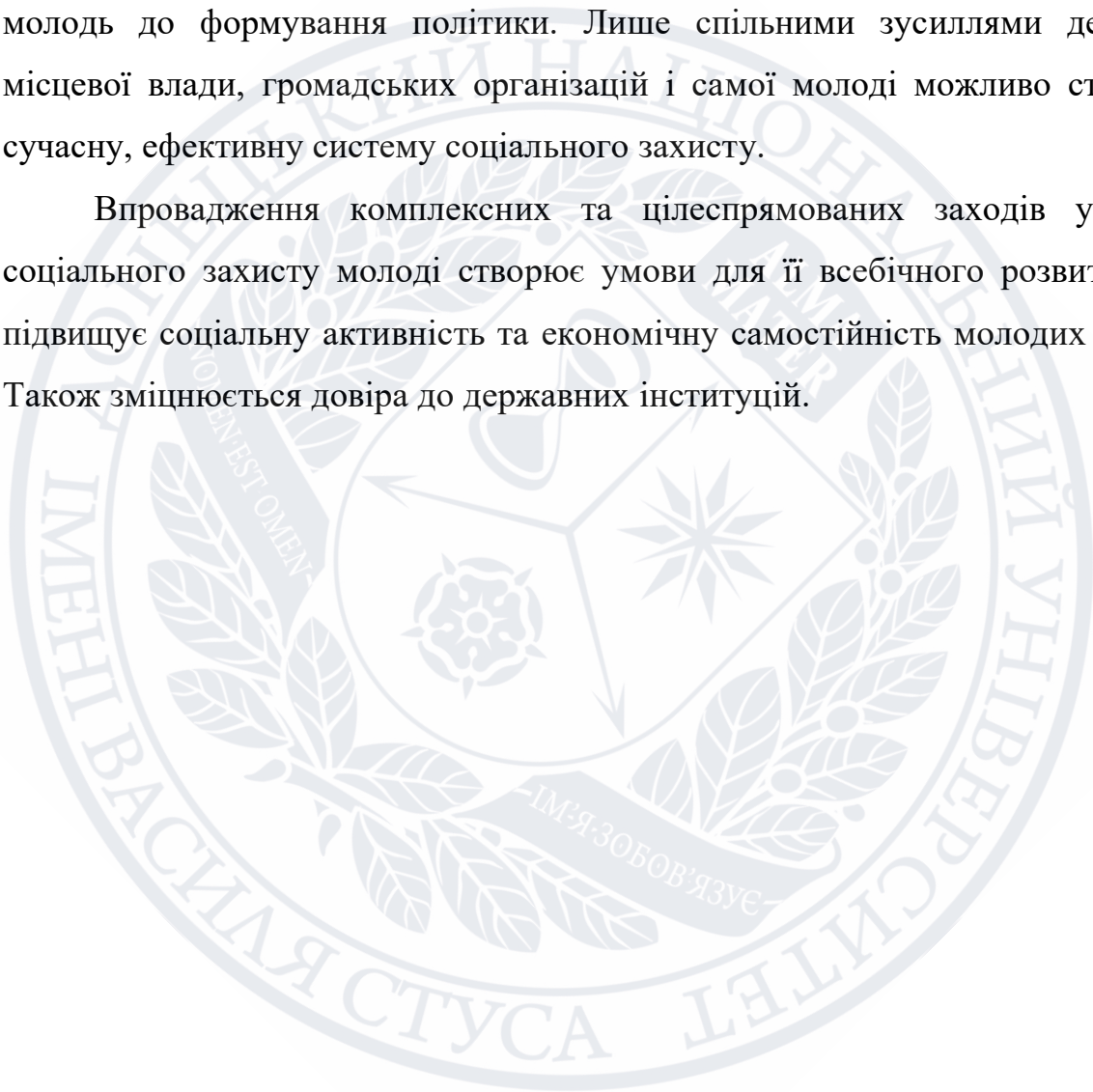
Отже, удосконалення державних програм та ініціатив у сфері соціального захисту молоді потребує цілісного підходу, що поєднує комплексність, цифровізацію, цільову підтримку вразливих категорій, розвиток підприємництва та ментального здоров'я, активну участь молоді у формуванні політики та системний моніторинг ефективності програм. Лише такий підхід дозволить забезпечити доступність, прозорість та результативність соціальної підтримки молодого покоління, створити умови для самореалізації та розвитку потенціалу, що є запорукою сталого розвитку держави.

Висновки до 3 розділу

Реформування системи соціального захисту молоді в Україні є нагальною потребою для забезпечення її ефективності та відповідності сучасним викликам. На сьогодні існують суттєві проблеми у фінансуванні, нерівномірності надання послуг, відсутності комплексного підходу та недостатньої психосоціальної підтримки, що обмежує можливості молоді для розвитку, самореалізації та інтеграції у суспільство. Одночасно позитивним

фактором є активна участь молоді у волонтерських та громадських ініціативах, що демонструє потенціал для соціальної інтеграції. Для підвищення ефективності соціального захисту необхідно впроваджувати комплексні заходи: забезпечувати стабільне фінансування програм, створювати інтегровані сервіси «одного вікна», розвивати професійну підготовку та стажування, надавати психологічну підтримку та залучати молодь до формування політики. Лише спільними зусиллями держави, місцевої влади, громадських організацій і самої молоді можливо створити сучасну, ефективну систему соціального захисту.

Впровадження комплексних та цілеспрямованих заходів у сфері соціального захисту молоді створює умови для її всебічного розвитку. Це підвищує соціальну активність та економічну самостійність молодих людей. Також зміцнюється довіра до державних інституцій.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній (магістерській) роботі здійснено теоретичне узагальнення та розроблено заходи щодо покращення соціального захисту молоді в Україні. Результати дослідження дали змогу зробити висновки теоретичного та науково-практичного спрямування:

Визначено, що соціальний захист молоді є багатовимірним і комплексним явищем, що поєднує економічні, правові, соціальні, психологічні та педагогічні механізми для забезпечення гідного життя, рівних можливостей та всебічного розвитку молодого покоління. Він охоплює як традиційні форми матеріальної підтримки та соціальних гарантій, так і сучасні підходи, спрямовані на цифровізацію послуг, гендерно-чутливу політику, підтримку ментального здоров'я, розвиток соціального підприємництва та активну участь молоді у формуванні політики. У сучасних умовах, зокрема в умовах соціально-економічної нестабільності та воєнних викликів, соціальний захист стає ключовим інструментом не лише виживання, а й інтеграції, самореалізації та формування громадянської активності молоді.

Зазначено, що система соціального захисту молоді в Україні є комплексною, багаторівневою і адаптивною структурою, яка поєднує правові, соціальні, економічні, педагогічні, медичні та адміністративні механізми для забезпечення потреб різних категорій молодих людей. Її особливості полягають у правовій визначеності, комплексності заходів, інклюзивності, гнучкості та здатності реагувати на соціальні ризики й кризові ситуації, а також у координації дій державних, місцевих та громадських інституцій. Така система не лише гарантує мінімальні стандарти життєдіяльності молоді, а й створює умови для їхньої соціальної інтеграції, розвитку потенціалу, активної громадянської позиції та формування перспективного майбутнього в умовах постійних соціальних, економічних і глобальних змін.

Аналіз зарубіжного досвіду соціального захисту молоді показує, що ефективні системи поєднують комплексну підтримку у сферах освіти,

працевлаштування, соціальних послуг та громадської активності. Вони приділяють особливу увагу вразливим групам молоді, стимулюють розвиток підприємництва, інновацій та соціальної інтеграції, сприяючи мобільності молоді, розширенню її можливостей для участі у суспільному житті та формуванню практичних і громадянських компетенцій. Адаптація цих практик до українського контексту з урахуванням національних особливостей дозволить створити гнучку, інклюзивну та результативну систему соціального захисту.

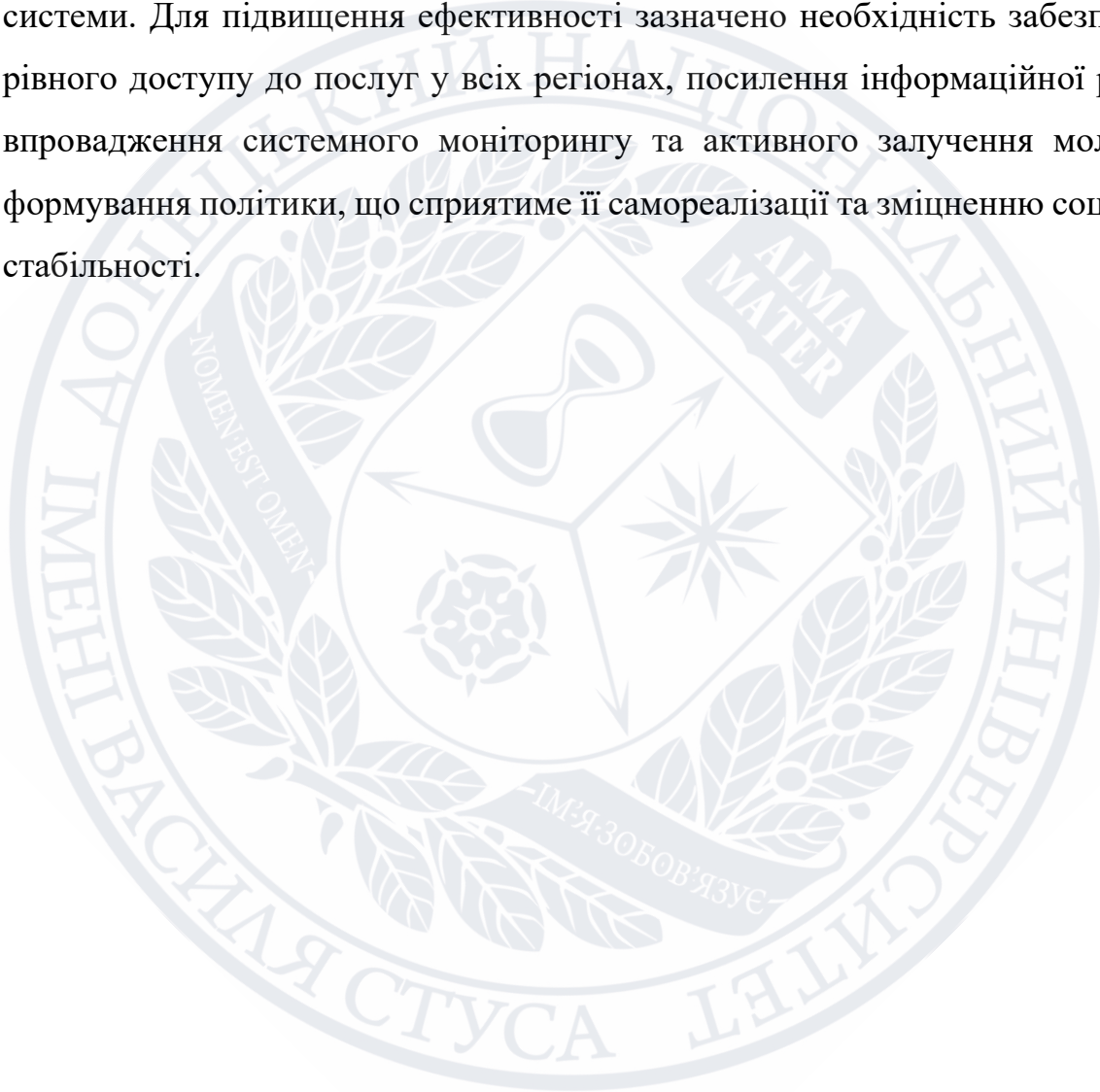
Аналіз стану соціального захисту молоді в Україні демонструє наявність значних викликів, серед яких високий рівень безробіття, нестабільна зайнятість, обмежений доступ до якісної освіти, житла та соціальних послуг, а також психосоціальні труднощі у процесі соціалізації та професійної самостійності. В умовах війни, економічних криз та масової міграції ці проблеми загострюються, потребуючи гнучких, інклюзивних та адресних підходів до підтримки молоді. Перспективи розвитку соціального захисту передбачають комплексні заходи, спрямовані на реформування системи зайнятості та освіти, розвиток соціальних послуг, підтримку молодіжного підприємництва, забезпечення доступу до житла та активне залучення молоді до формування політики.

Досліджено, що стан фінансування системи соціального захисту молоді в Україні характеризується значними загальними соціальними видатками, проте ресурси, спрямовані безпосередньо на підтримку молодого населення, залишаються обмеженими. Повномасштабна війна значно вплинула на бюджетні пріоритети, змістивши ресурси на оборону та термінові потреби, що зменшило можливості фінансування довгострокових молодіжних програм. Для підвищення ефективності системи соціального захисту молоді є необхідність збільшення фінансування, забезпечення стабільності та передбачуваності програм, активного залучення місцевих органів влади, громадських та міжнародних ресурсів, а також системного моніторингу й оцінки ефективності витрат.

Схарактеризовано, що оцінка ефективності системи соціального захисту молоді в Україні свідчить про наявність як значних проблем, так і потенційних можливостей для розвитку: низький рівень обізнаності про соціальні послуги, обмежений доступ до них, фрагментарність програм та слабка інтеграція молодіжного потенціалу у стратегічні процеси значно знижують соціальну, економічну та психологічну ефективність системи. Водночас існують методологічні основи для комплексної оцінки ефективності, міжнародні дослідження та державні ініціативи, що дозволяють відстежувати потреби молоді та результати програм. Для підвищення ефективності необхідно забезпечити рівний доступ до послуг у різних регіонах і соціальних групах, посилити інформаційні кампанії, впровадити системний моніторинг та адаптувати програми до сучасних викликів, залучаючи молодь до активної участі у формуванні політики, що сприятиме її самореалізації та зміцненню соціальної стабільності в Україні.

Наголошено на тому, що реформування системи соціального захисту молоді в Україні є надзвичайно актуальним завданням, що вимагає комплексного підходу та скоординованих дій на всіх рівнях влади. Ефективна підтримка молодого покоління передбачає не лише матеріальні виплати, а й створення умов для освіти, професійної підготовки, психологічної адаптації та активної участі у суспільному житті. Недостатнє фінансування, нерівномірність надання послуг, обмежена інтеграція молодіжного потенціалу та слабка координація між державними органами й громадськими структурами знижують ефективність існуючих програм та обмежують можливості для самореалізації молоді. Водночас позитивні приклади регіональних ініціатив свідчать про наявний потенціал для розвитку соціальної інтеграції, громадянської активності та лідерських якостей. Тому подальші кроки реформування мають включати збільшення фінансування, розвиток інтегрованих соціальних сервісів, підтримку професійного та психологічного розвитку.

Зазначено, що система соціального захисту молоді в Україні має як проблемні, так і перспективні аспекти: обмежений доступ до послуг, низький рівень поінформованості молоді, фрагментарність програм та недостатня інтеграція молодіжного потенціалу знижують ефективність соціальної підтримки. Водночас існують державні ініціативи, міжнародні практики та методологічні підходи, які створюють можливості для вдосконалення системи. Для підвищення ефективності зазначено необхідність забезпечення рівного доступу до послуг у всіх регіонах, посилення інформаційної роботи, впровадження системного моніторингу та активного залучення молоді до формування політики, що сприятиме її самореалізації та зміцненню соціальної стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Ачкасова О., Полянська А., Семенов А. Проблеми соціальної безпеки молоді в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. 8 с.
2. Ачкасова О. В. Роль соціального підприємництва у вирішенні проблеми молодіжного безробіття. *Регіональна економіка та управління*. 2021. № 1(31). С. 5–8.
3. Болотіна Є. В., Шубна О. В., Бившева Л. О. Особливості фінансування та управління системою соціального захисту населення в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40). С. 120-126.
4. Боняк В. О. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №. 6. С. 20-22.
5. Бублій М.П. Соціальний захист молоді як однієї із категорій економічно активного населення. *Державне будівництво*. 2010. № 2. С. 1–11.
6. Волошина О.О., Ковальова М.Ю., Боженко В.Є. Стан і тенденції розвитку фінансового забезпечення соціального захисту в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 2(64). С. 193–200.
7. Гарасимів Т. До проблеми адаптації українського соціального законодавства до законодавства Європейського Союзу: теоретикоправовий дискурс. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”*. 2021. № 2 (30). С. 43–50.
8. Департамент соціальної та молодіжної політики. URL: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp> (дата звернення: 25.11.2025).
9. Державна політика зміцнення соціальної безпеки людини в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу 3-5 жовтня 2024 р. / за заг. ред. проф. З.С. Варналія: Київ-Чернівці: Знання України. 2024. 117 с.
10. Державна служба зайнятості. URL: <https://dcz.gov.ua/> (дата звернення: 25.11.2025).

11. Дернова І., Боровик Т., Долока Л., Данилевська Л. Соціальний захист населення в умовах воєнної агресії, повоєнного відновлення та євроінтеграції України. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 4 (54). С. 93- 114.

12. Доценко І.О., Кукурічко Р.С. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Фінансовий простір*. 2015. №2. С. 322-325.

13. Івашова Л.М., Нестеров Д. Ю. Формування регуляторної політики держави та її сутність у сфері соціального страхування. *Сучасні проблеми державного регулювання соціально-економічного розвитку України* : зб. наук. пр. Т. XII., вип. 213. Донецьк, ДонДУУ, 2011. С. 99-116.

14. Івчук Ю.Ю. Соціальний захист окремих категорій громадян в умовах воєнного стану: законодавчі новели та проблемні аспекти. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. №2 (46). С. 101-111.

15. Індекс Благополуччя Молоді. URL: <https://surl.li/jjppfq> (дата звернення: 25.11.2025).

16. Кайтанський О. С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / О. С. Кайтанський; кер. роботи Г. І. Чанишева; Нац. ун-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2015. 20 с.

17. Кайтанський О.С. Працевлаштування молоді за проектом Трудового кодексу України. *Митна справа : науково-аналітичний журнал*. Вип. № 3(87) ч. 2 кн. 2. Львів : Простір-М, 2013. С. 182-186.

18. Конвенція про права дитини. Документ 995_021, чинний, поточна редакція. Редакція від 16.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 25.11.2025).

19. Корецька Т. К. Сучасні напрями реалізацій державного регулювання соціального захисту населення. *Вісник НУЦЗУ: Державне управління*. Харків, 2020. Вип. 5(10). С. 141-153.

20. Кравченко В.Л. Оцінка зрушень у молодіжному сегменті ринку праці за формами власності України. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2005. № 3. С. 132.

21. Кулик О. М. Соціальний захист молоді – шлях до демократизації управлінської діяльності та попередження конфліктів в українському суспільстві. *Розділ V. Теорія і практика реабілітації та соціального захисту населення. Вісник Прикарпатського університету. Соціологія. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2007. № 3 (5). С. 484-495.*

22. Кулі-Іванченко К. Концепція соціальної держави в Україні: сучасний стан та проблеми реалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022. № 69. С. 52–58.*

23. Маліков В.В. Державна політика соціального захисту молоді в Україні. *Економіка та держава*. 2011. № 2. С. 154-155.

24. Мальований М.І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: м-фія. Умань : СПД Сочінський, 2016. 496 с.

25. Міністерство соціальної політики Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 25.11.2025).

26. Мосьондз М.В. Життєві стратегії як механізм соціальної інтеграції молоді. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2011. Вип. 51. С. 258–264.

27. Мосьондз М.В. Практики соціальної інтеграції сучасної молоді в українському суспільстві: монографія; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2014. 140 с.

28. Новікова О. Ф., Сидорчук О. Г., Панькова О. В. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія. Київ; Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.

29. Перевалова Л. В. Державна молодіжна політика та соціальний захист молоді в Україні. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його*

соратників та учнів : матеріали 9-ї наук.-практ. конф. 22–23 травня 2025 р. / заг. ред. Романовського О. Г. ; МОН України, НАПНУ, Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т" [та ін.]. Електрон. текст. дані. Харків : НТУ "ХПІ", 2025. С. 104-105.

30. Пірен М., Ясенова А. Соціалізація молоді в українському суспільстві: стан, особливості становлення. *Освіта регіону*. 2011. № 4. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/658> (дата звернення: 25.11.2025).

31. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування служби зайнятості, соціального страхування на випадок безробіття, сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі молоді та впровадження нових активних програм на ринку праці: Закон України від 21.09.2022 р. № 2622-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2622-20#Text> (дата звернення: 12.11.2025).

32. Про основні засади молодіжної політики. Документ 1414-IX, чинний, поточна редакція. Редакція від 13.07.2025, підстава - 4488-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 25.11.2025).

33. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. Документ 2998-XII, втратив чинність, поточна редакція. Втрата чинності від 22.05.2021, підстава - 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення: 25.11.2025).

34. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми “Молодь України: покоління стійкості - 2030”. Документ 840-2025-р, чинний, поточна редакція. Прийняття від 11.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840-2025-%D1%80/sp%3Amax100#Text> (дата звернення: 25.11.2025).

35. Репрезентативне соціологічне дослідження становища молоді в Україні 2021. URL: <https://www.auyc.org.ua/youth-policy/reprezentatyvne-sotsiolohichne-doslidzhennia-stanovyshcha-molodi-v-ukraini-2021/> (дата звернення: 25.11.2025).

36. Россохатський П.М. Основні напрями державного управління у сфері соціального захисту молоді. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 1. С. 324–329.

37. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді. URL: <https://surl.lu/rzmsdn> (дата звернення: 25.11.2025).

38. Соціальний захист населення України : навч. посіб. / авт. кол. : І. Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. М. Коваль та ін. ; за заг. ред. М. В. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ : Фенікс, 2010. 187 с.

39. Співак Я. О. Соціальний захист дітей та молоді: міждисциплінарний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка* : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 24 (2 том). С. 147-153.

40. Ткачук І. Г. Методичні підходи до оцінки ефективності бюджетних програм соціального захисту молоді (регіональний аспект). *Регіональна економіка*. 2013. № 1. С. 90-98.

41. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеева. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

42. Філіпчук В.Р. Соціальний захист населення: зміст категорії та відповідність викликам глобалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 20, частина 3. С. 106-110.

43. Хмелярчук М.І. Зайнятість і соціальний захист молоді: монографія; НАН України, Ін-т регіон. досліджень. Л., 2003. 126 с.

44. Хомин О.Й., Бутрин О.І. Соціальний захист населення: сутність поняття та еволюція. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2015. № 1, С. 245-254.

45. Чеберяко О., Лещенко І. Особливості фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в умовах воєнного стану. *Західноукраїнський національний університет. Світ фінансів*. 2024. № 1(78). С. 198-110.

46. Черниш А. Р. Соціальна інтеграція молоді, як вид соціального захисту молоді. *Аналітичне-порівняльне правознавство* / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» Ужгород, 2022. №4. С. 175-180.

47. Черниш А. Р. Форми та заходи соціального забезпечення молоді. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 244-251.

48. Шулик Ю. В., Гонтар М. В. Фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в умовах воєнного стану. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2024. № 35(63). С. 60–69.

49. Щотова Ю.М. Правове регулювання працевлаштування молоді в Україні: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.05. Х. 2006. 19 с.

50. Ярошенко О.М. Проблеми та перспективи правового регулювання зайнятості та праці молоді. *Вісник академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 208.

51. Budget Programme 3401070. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/49206/file/UNICEF_SitAn_2024_ENG.pdf. pdf (дата звернення: 25.11.2025).

52. Jugendsozialarbeit. URL: https://soziales.niedersachsen.de/startseite/kinder_jugend_amp_familie/jugend/jugendsozialarbeit/jugendsozialarbeit-138.html (дата звернення: 25.11.2025).

53. Kochubey T., Levchenko N., Kolyada N. Professionalization of social work in Ukraine: the gender dimension. *Social Work and Education*. 2024. Vol. 11, No. 4. P. 491–499.

54. National survey on the perception and awareness of social policy in Ukraine. Analytical report. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports/social-policy-awareness> (дата звернення: 25.11.2025).

55. The Youth Employment and Skills Strategy. URL: <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/programs/youth-employment-strategy.html> (дата звернення: 25.11.2025).

56. Social conditionality and indicators of adolescent and youth health in Ukraine. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/reports/social-conditionality-and-indicators-adolescent-and-youth-health-ukraine> (дата звернення: 25.11.2025).

57. Social Impact Bonds. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/employment-services/social_impact_bonds.pdf (дата звернення: 25.11.2025).

58. Unaccompanied Refugee Minors. URL: <https://acf.gov/orr/programs/refugees/urm> (дата звернення: 25.11.2025).

59. Youth Digital Card. URL: <https://eysa.org/> (дата звернення: 25.11.2025).

60. Youth needs assessment in Ukraine. URL: <https://www.nrc.no/resources/reports/youth-needs-assessment-in-ukraine> (дата звернення: 25.11.2025).

61. Youthpolicy.org. URL: <https://youthpolicy.org/> (дата звернення: 25.11.2025).